Ára: 200 FORINT

75. évf. 9. szám 2020. május 15.
Ijjár 21. 5780.

כ"ה

ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

GIT JANTEV!

Ez történt a Szináj hegyén

Sávuot ünnepének több neve és több jellemzője van. Egyrészt ez a hetek ünnepe (innen a neve: sávuot), mivel pontosan hét héttel peszách után ünnepeljük – ez az omerszámlálás hét hete –, másrészt ez a zsengék ünnepe (chág hábikurim), valamint a gyülekezés ünnepe (áceret). Leglényegesebb jellemzője azonban az, hogy ezen a napon, sziván hatodikán, több mint 3300 évvel ezelőtt kapták az Egyiptomból kiszabaduló héber törzsek a tórát a Szináj hegyén. Ez a zsidóság „chartája", „alkotmánya" – mindene.

Miben nyilvánul ez meg a mindennapi gyakorlatban? Hiszen hiába tart bennünket a szomszéd zsidónak, hiába irigykednek a népek, hogy mi vagyunk a tóra örökösei, ha egyszer nem tanuljuk és nem tudjuk a tórát. Hiába vagyunk immár elismerve mint az „idősebb testvér", ha a „fiatalabbak" jobban ismerik a bibliát, mint mi.

***

Ilyenkor, sávuot, a tóraadás ünnepe előtt, önkéntelenül is felmerül a kérdés: miért beszél a talmud a tóra adásáról (mátán torá) és nem elfogadásáról, átvételéről (kábbálát hátorá)? Miért definiáljuk az ünnepi imákban sávuotot mint „zmán mátán toráténu"-t, és nem mint a tóra elfogadásának ünnepét? Vajon arról lenne – Isten őrizz – szó, hogy az adás ténye közismert történelmi tény, míg az elfogadás, az átvétel, hm? nem teljesen egyértelmű? Más szóval, ahogy a mellékelt ábra mutatja, az elfogadás akadozott valamikor, ahogy akadozik napjainkban is?

Erre utalna a talmudi aggáda (Sábbát, 88a), amikor egy tórai vers – „Rájuk borította Szináj hegyét, mint egy dézsát, mondván: ha elfogadjátok, jó, ha nem, itt haltok meg!"– homályos értelmezésére hivatkozva azt mondja, hogy a tóraadás kényszer alatt történt? Egy másik talmudbölcs (uo.) azonnal hozzáteszi a naprakész kifogást: innen a „logikus" érv a tóra ellen: ha perbe fogják az égi hatóságok a zsidókat, amiért elhanyagolják a tórát, azzal válaszolhatnak, hogy kényszerből fogadták el?

A kissé mesterkélt válasz az, hogy „később, Eszter és Mordecháj idejében, önként, újra elfogadták a tórát" (uo.).

A kocki rebbének tulajdonított mondás próbálja magyarázni a nem éppen kitűnő bizonyítványt: azért tóraadás, mert az egységes, egyöntetű, minden zsidó egy és ugyanazon „adagot" kapta a tórából. A „kapás" viszont individuális: mindenki annyit fogad el és birtokol belőle, amennyit elbír. Egy chászid mondás azt tartja, hogy a tóraadás egyszeri esemény volt, ami nem ismétlődik meg, egy soha vissza nem térő alkalom szert tenni arra a drága ékszerre, míg a tóra befogadása 3300 éve folyik szakadatlanul, és még nem fejeződött be.

***

A tórát igazából elfogadni, befogadni és megtartani valóban nem könnyű dolog. Sőt, nehéz, mint ahogy nehéz zsidónak lenni. Rengeteg parancsolat, megszorítás, tilalom, és mindez azért, hogy Isten nevét megszenteljük a világban. Azonban a nehézségek ellenére a tóra és törvényei azok, amelyek a zsidóságot fenntartják és éltetik, minden nehézség, üldöztetés, inkvizíció és öldöklés ellenére. Ha a zsidóságot elvágjuk a tórától, ez olyan, mintha egy színpompás dísznövényt elvágnának gyökereitől. Ideig-óráig még úgy tűnik, mintha élne, azután lehajtja a fejét, és elhervad. Volt – nincs.

Talmudi legenda adja tudtunkra, hogy a tóraadás előtt az Örökkévaló kísérletet tett arra, hogy a világ népeit érdekeltté tegye a tórában, vagyis a benne rejlő isteni üzenetet szélesebb alapokra helyezze, mint a kis létszámú zsidó nép. Azonban az akkori népek mindegyike talált valami logikus kifogást a tóra elutasítására. Az egyiknek a „ne paráználkodj" volt elfogadhatatlan, a másik meg a „ne ölj!"-t tartotta zsenánsnak. Ekkor jött el Izrael népéhez, és tarsolyában az „áru", a tóra, amit azok a hebehurgya zsidók „megtartjuk és meghallgatjuk" (Náásze Vönismá) közfelkiáltással fogadtak el (Ávodá zárá 2a).

***

A kérdésre, hogy miért kellett egyáltalán felajánlani a tórát a népeknek, és mi lett volna, ha elfogadják, ez esetben mi tóra nélkül maradtunk volna? – az exegéta megnyugtat: ez csupán egy teoretikus lehetőség, mivel a tóra eredetileg a zsidóknak volt szánva. Akkor meg mire volt jó a tórával házalni a népeknél? Arra, hogy a zsidókat féltékennyé tegye. Ugyanis ami jó a nem zsidóknak, az kívánatos a zsidóknak is?

Mit tehetünk, hogy a tóra „ne heverjen a sarokban", ne legyen muzeális műtárgy és tudálékos „írástudók" kutatásainak tárgya, hanem élő tanítás, tórát chájim, a zsidó nép iránytűje, használati utasítása és szolgálati szabályzata? Tanulnunk kell a tórát naponta, reggel és este, otthon és a zsinagógában, közösségben és magányosan; rabbik segítségével, előadásokon, könyvekből, az internetről is – minden nyelven, amit értünk. Zsidó iskolába, jesivába kell küldenünk gyermekeinket, hogy annak idején ne tegyenek szemrehányást: miért nem tanítottatok meg apáink örökségére, a tórára?

A tóra az ünnepek utáni hétköznapokon is érvényes, aktuális, ez a mi receptünk a teljes, jelentőségteljes zsidó életre.

Naftali Kraus

Zsidó testvéreink példáját követve tegyük szent hellyé az otthonunkat

Most, amikor a koronavírus-járvány idején zárva vannak a templomok, a szentmisék csak online követhetők, így a hívők többsége nem tud szentségekhez járulni, érdemes tanulni az Ószövetség népétől – javasolja egy zsidó származású jezsuita, David Neuhaus SJ a *The Tablet* című angol katolikus hetilapban.

David Neuhaus SJ a szentírástudomány professzora, a Jézus Társasága helyi közösségének elöljárója, 2009 és 2017 között pedig a jeruzsálemi latin pátriárka megbízásából a héber nyelvű katolikusok lelkipásztora volt. A *The Tablet* című angol katolikus hetilap legfrissebb számában *Tanulhatunk zsidó testvéreinktől* címmel arról ír, hogy a koronavírus-járvány menyire nehézzé teszi a közösségi vallásgyakorlást. És bár az online térnek köszönhetően a legváltozatosabb kísérletek történnek a személyes jelenlét pótlására vagy legalábbis részleges ellentételezésére, „sok katolikus elárvulva érzi magát az Egyházban, melyet valósággal megbénítanak a vírus terjedésére – nagyon helyesen – meghozott korlátozó intézkedések".

David Neuhaus SJ

Cikkében David Neuhaus SJ felidézi, hogy ortodox zsidó barátai minden évben meghívják a zsidó húsvét, a peszách megünneplésére, és már eddig is milyen sokat tanult abból, ahogy ők imádkoznak az otthonukban. Most pedig, hogy a keresztények többsége el van szakítva a szentségektől, még inkább szembetűnő a különbség a zsidó és a keresztény vallásgyakorlat között – írja. Az Ószövetség népénél korábban ugyancsak a jeruzsálemi nagytemplom köré szerveződött a vallásgyakorlat, és annak Kr. u. 70-ben történt lerombolása végzetes csapást mért a papi kaszton és az egy, központi szent helyen alapuló kultuszra. A rabbik ezután újrafogalmazták, hogy mit is jelent zsidónak lenni, és ezzel újfajta tudatosság kezdett kialakulni. Kidolgoztak egy rendszert, amelyben a templom szerepét a zsinagóga és a családi otthon vette át, az ősi idők papjainak helyébe pedig a rabbik és a szülők léptek, s ezzel két, párhuzamos, egymást kiegészítő liturgia alakult ki.

Az otthoni ima ráadásul központi jelentőséggel bír, mely nélkül a vallásgyakorlás nem volna teljes. Ennek szemléletes példája, hogy az egyik legnagyobb zsidó ünnep, a húsvét központi rítusának helyszíne nem a zsinagóga, hanem a családi asztal. A *Haggáda* néven ismert szertartáskönyvön alapuló liturgiát az apa vezeti, az anya segítségével, és felidézik őseik megszabadulását Egyiptomból, valamint Isten folyamatos jelenlétét az egymást követő nemzedékek életében. A család legifjabb tagja ilyenkor kérdéseket tesz fel az ünnepről és annak szokásairól, s a válaszokat aprólékosan kidolgozott ceremónia keretében kapja meg. A szerző felidézi, hogy kisgyermekként mekkora élmény volt a székre állva feltenni szüleinek az ilyenkor szokásos négy kérdést, s így részévé válni az ősök hagyományának.

De hasonló történik minden héten, mielőtt a család elmegy a zsinagógába: az édesanya, gyakran lányai kíséretében, meggyújtja a szent nap kezdetét jelző gyertyákat, majd a templomból hazatérve ismét fontos szerepet kap az otthon a közös vacsorával, a szombatkenyér megszegésével és a hálaadással.

„A liturgia megünneplése a zsidó háznál a szülővel mint celebránssal, a gyerekek teljes részvételével és az otthonnal mint szent helynek az elismerésével olyan példa, amelyet mi, katolikusok is szem előtt tarthatunk."

„Érdemes tanulnunk zsidó felebarátainktól, és újragondolnunk az otthon szerepét hitéletünkben. Hiszen a kereszténység megszületésekor a templom és az otthon egyaránt központi jelentőségű volt. »Egy szívvel-lélekkel mindennap összegyűltek a templomban. A kenyeret házaknál törték meg, s örömmel és egyszerű szívvel vették magukhoz az ételt«" – zárja írását Az apostolok cselekedeteiből vett idézettel David Neuhaus SJ.

Magyar Kurír

Megjelent dr. Oláh János új könyve

Az ORZSE Judaisztikai Tanszékének vezetője Angyalok, démonok, amulettek, adalékok, homíliák című legújabb könyvében korábbi írásait, beszédeit gyűjtötte össze. A kötetet a Gabbiano Print Kiadó adta közre.

A szerző saját magáról

„Az emberélet útjának felén..." [1] Ha respektáljuk az Örökkévaló szavait a Tórából, miszerint: „ legyen [az ember] életének ideje százhúsz esztendő" [2], akkor helytállóak rám nézve Dante szavai, ugyanis ez évben töltöm be (Isten segedelmével) a 60. életévem, tehát 60 éve járom utam, 60 éve járok-kelek a világban. Eme ok apropóján úgy gondoltam, hogy ideje volna szemelgetnem az idők folyamán már valahol megjelent írásaimból, és azokat egy gyűjteményes kötetben megjelentetni, hátha vannak még oly olvasók, kik kézbe vesznek egy vaskos kötetet és bele is olvasnak, sőt hátha vannak még oly olvasók, kik el is olvassák az írások nagy részét, mert netán érdekesnek találják azokat.

Ön, kedves olvasóm, már tett egy lépést, hogy eme elképzeléseim megvalósuljanak, hiszen Ön olvas! Köszönet érte!

A kötetben hét fejezetbe (Angyalok, démonok, amulettek; Adalékok a zsidó néprajzhoz; Adalékok élethez, halálhoz; Adalékok a rabbinikus irodalomhoz; Adalékok a zsidó történelemhez; Adalékok a zsidó liturgiához és Homíliák/drósék, zsinagógai beszédek) rendezve található meg az utóbbi 15 év „termésének" egy része, a hosszabb-rövidebb magyar nyelvű írások, valamint egy angol és egy héber nyelvű írás.

Többségük már megjelent nyomtatásban (a megjelenési helyeket és a bibliográfiai adatokat a kötet végén találhatja meg kedves olvasóm), illetve e helyütt jelennek meg először a különböző, határon belüli és határon túli, többnyire zsinagógákban elmondott beszédeim.

Lectori salutem!

Oláh János

[1] Dante Alighieri: Isteni színjáték. Pokol (Inferno). Első ének. A sötét erdőben (Ford.: Babits Mihály).

[2] M.I. VI,3.

Otthon imádkozik az embermentő rabbi

Moshe Stern 1944-ben több száz magyar zsidó életét mentette meg az Auschwitzba tartó egyik utolsó vonat megállításával. A koronavírus most a hős rabbit is karanténba kényszerítette.

Moshe Stern rabbi 1922-ben született Magyarországon, a holokauszt idején a Zsidó Ügynökség, a Szochnut megbízásából a földalatti mozgalom más tagjaival együtt zsidómentő tevékenységet folytatott. A rabbi ismerősei azt mesélik, hogy 1944-ben vasutasnak öltözve sikerült kisiklatnia az auschwitzi haláltáborba tartó utolsó vonatok egyikét. Ezzel megmentette a vonatra felzsúfolt több száz ember többségének életét.

Stern a háború után Jeruzsálemben telepedett le, és a szatmári gyökerű Toldot Aharon chászid közösséghez csatlakozott. A 97 éves rabbit néhány napja a Mea Seárim negyedben lévő lakása ablakában, a reggeli ima elmondása közben fotózták le. A koronavírus-járvány miatt az idős rabbi is kénytelen otthonában, egyedül imádkozni.

Moshe Stern rabbi

Fotó: Chaim Goldberg/The Lonka Project

Kibic

A hónap dilemmája: bűn-e az öngyilkosság?

A főrabbi válasza

A kérdésre a zsidó gondolkodásmód, filozófia és vallási törvény álláspontja szerint az a válasz, hogy az öngyilkosság tilos. Ezzel a rövid válasszal azonban ma már nem elégedhetünk meg – véli Frölich Róbert, a Dohány utcai zsinagóga főrabbija. Az élet komoly erkölcsi dilemmáit boncolgató sorozatunk legújabb részében az ő gondolatait olvashatod.

Meg kell vizsgálnunk az öngyilkosság aspektusait, a tilalom forrásait, és nem utolsósorban a következményeit – bármilyen furcsának is tűnik – az öngyilkosra magára vonatkozóan.

A zsidó törvénykezés alapja minden esetben Mózes Öt Könyve, a Tóra. Minden rendelkezés, minden vallástörvényi döntvény ebből az elsődleges jogforrásból indul ki.

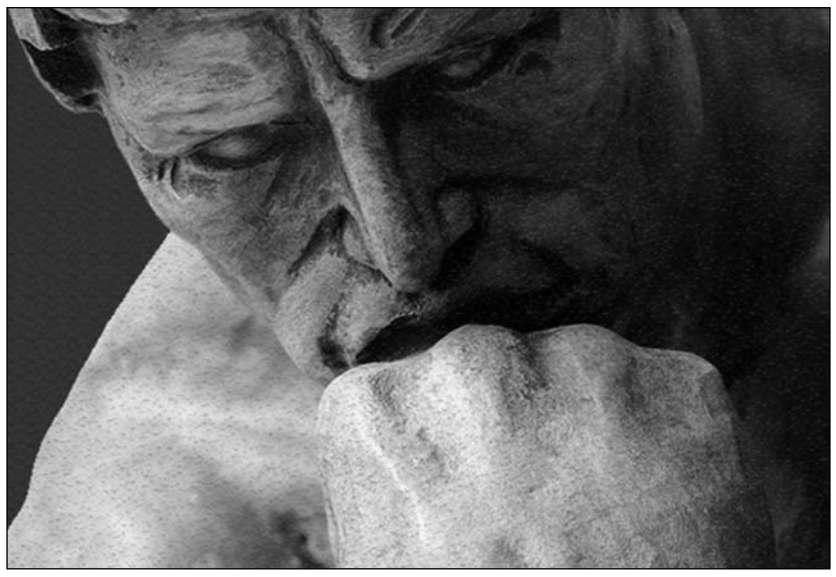

A Tóra szavai szerint

„De a ti véreteket, a melyben van a ti éltetek, számon kérem” – olvashatjuk Mózes I. Könyvében. Ez a vers szolgál az öngyilkosság tilalmának alapjául. A zsidó gondolkodásmód szerint ugyanis a testünk felett nem mi rendelkezünk: azt kölcsönbe kaptuk Istentől, amikor megszülettünk, s ezért nem is bánhatunk vele tetszésünk szerint. A lelkünk sem a miénk, ugyancsak Isten kegyelméből tér vissza a testünkbe minden reggel.

Természetes, hogy a kölcsönbe kapott dolgokkal a lehető legnagyobb gondossággal és körültekintéssel kell gazdálkodnunk, így testünkre és lelkünkre – mivel ezek a legnagyobb rendelkezésünkre álló értékek – fokozott figyelmet kell fordítanunk. Ha ezt nem tesszük, úgy két aspektusa lehet a cselekedeteinknek: egyrészt olybá vétetik, mintha a tulajdonost, Istent károsítottuk volna meg, loptunk volna tőle, másrészt pedig az öngyilkos – mivel életet vesz el – egyenértékűvé válik a gyilkossal. Mivel az életet csak Isten veheti el, az öngyilkos tettével kétségbe vonja Isten szuverén jogát az ítéletre és annak végrehajtására.

A gyilkost a Tóra törvényei alapján halállal kell büntetni, itt azonban paradox helyzet áll fenn, hiszen a büntetést önmagán már végrehajtotta a bűnös. Valami módon azonban mégis el kell hogy nyerje büntetését, ez pedig csak egyféleképpen lehetséges: ha a halála után szenvedi el. A Talmud és a legnagyobb zsidó filozófus, Maimonidész szerint az öngyilkosság következményeként a bűnös elveszíti osztályrészét az Eljövendő Világban. Az öngyilkosság tehát kétségkívül bűn. A bűnös megbánhatja vétkeit, megtérhet, és engesztelést nyerhet Istentől. Az öngyilkosnak értelemszerűen esélye sincs erre, hiszen a lélek, mely erre indítaná, elszállott, visszatért Alkotójához.

És ha már a következményeknél tartunk, ezeket természetesen az élők is viselik: öngyilkosság esetén a zsidó vallásjogot szigorúan véve nem tartanak gyászt és nem imádkoznak a halottért. Szigorúan véve.

Ámde a zsidó hagyomány az életet mindennél többre becsüli, és nem pusztán a fizikai létet favorizálja, de a lélek, a szív minél jobb minőségű létére törekszik. Az itt maradottaknak bőven elég megküzdeniük a gyásszal, nem növelhetjük a törvény szigorával a fájdalmukat.

Döntéshozóink addig vizsgálták a törvényt, amíg nem találtak lehetőséget a szigor enyhítésére. A 19. században egy kiemelkedő autoritás úgy rendelkezett, hogy az öngyilkos tettét mintegy tévedésnek lehet minősíteni (mivel vagy azt hitte, hogy nem tilos, vagy nem volt választási lehetősége), és így a gyászolóknak nem kell szembesülniük egyéb fájdalommal. Parabolaként felhozható Hanna esete a Talmud lapjairól: amikor hét fiát a szeme láttára kivégezték, mert nem voltak hajlandók bálványimádásra, fájdalmában öngyilkos lett. Fájdalma és gyásza nem hagyott más utat, mint hogy eldobja magától az életet. Ebből a megfontolásból lehet és kell a halott lelkéért imát mondani, rituális gyászt tartani, a búcsúztatást méltóságteljes módon elvégezni.

Mindemellett fontos hangsúlyozni, hogy az öngyilkosság minden áldozata más és más okokból, egyedi, nem uniformizálható megfontolásból követi el végzetes tettét. Nem tudjuk és nem is áll módunkban vagy szándékunkban minősíteni az egyes eseteket. A zsidó vallásjog csupán arra tud fókuszálni, hogy e szívet tépő cselekedet nyomán a gyászoló családnak könnyebbé tegyék a felfoghatatlant, elviselhetővé a szinte elviselhetetlent.

Sáfár Zsófia/Dívány

Mondjuk ki: szexuális erőszak történt

A nagy sikerű és mellbevágó *Az auschwitzi tetováló* szerzője, Heather Morris újabb regényében egy, az előző könyvből már jól ismert karakter, Cecilia Klein történetén keresztül mesél a holokauszt borzalmairól és a Vorkuta Gulag szörnyűségeiről. A *Cilka utazása* középpontjába az a táborokra jellemző szexuális zaklatás kerül, amelyről egészen idáig szinte senki nem mert beszélni.

A *Cilka utazása* főszereplője, Cecilia Klein mindössze tizenhat éves volt, amikor 1942-ben elvitték az auschwitz-birkenaui koncentrációs táborba. A története itt akár véget is érhetett volna, ám egy magas rangú náci tisztnek megtetszett a lány csodálatos hosszú haja, ezért elkülönítette őt a többi fogolytól. Cilka keserű leckék árán tanulta meg, hogy a hatalom közelében lenni egyet jelent a túléléssel, és tette, amit tennie kellett, hogy életben maradjon. Ám a legszörnyűbb lecke akkor következett, amikor már azt hitte, végre visszakaphatja az életét. A tábor felszabadítása után ugyanis Cilkát kollaboránsnak bélyegezték, majd egy szibériai büntetőtáborba küldték, a Vorkuta Gulagra, az északi sarkkörön túl.

„Amikor a nemi erőszakról írtam – igen, erre, ami Auschwitz-Birkenauban történt, nincs más szó –, nagyon kevés adatot találtam a tanúvallomások filmjeiben. Leginkább azokban a dokumentumokban találtam említéseket, amelyeket nemrégiben írtak, és ahol nő vette fel az interjút a túlélővel, és nő kérdezett erről a témáról. Feltárták ezt a mély szégyent, amivel olyan sok évtizeden át éltek együtt ezek a nők, sosem beszélve az erőszakról. Mindeddig sosem kérdezte meg tőlük senki, zaklatták-e őket szexuálisan a nácik. A szégyen a miénk, nem az övék. Ők évtizedeken át együtt éltek az igazsággal, a ténnyel, hogy ez történt velük, és mélyen eltemették magukban” – fejti ki Heather Morris az Animus Könyvek által gondozott Cilka utazása jegyzetében.

„Eljött az idő. Itt az idő, hogy kimondjuk, szexuális erőszak történt, hogy nevén nevezzük. A bűnöket gyakran tagadták, mivel ez nem volt a »hivatalos« náci politika része. Megtaláltam, ahogy kifejezetten említik Schwarzhubert mint »vigyorgó kéjenc«-et” – utal az írónő egy fogoly orvosnő visszaemlékezésére. Egy másik memoárban azt olvasta, hogy a pletykák szerint a regény címszereplője, Cilka együtt volt az SS Unterscharführer Taubéval. *„Miközben zsidó férfiak, nők és gyerekek milliói haltak meg, sokan úgy éltek túl, hogy a szenvedés terhét tovább cipelték, túlságosan szégyellve magukat ahhoz, hogy ezt elmondják a családjuknak, a társuknak. Ha az ember tagadja, hogy ez megtörtént, akkor csak homokba dugja a fejét. A nemi erőszak régóta ismert fegyvere a háborúnak és az elnyomásnak. Miért pont a nácik, az egyik legkegyetlenebb rendszer a világon lett volna az, amelyik nem alkalmazza ezt az eszközt?”*

Az írónő első könyvének főhőse, *Az auschwitzi tetováló*, azaz Lale Sokolov három éven át mesélte a koncentrációs táborban átélteket Heather Morrisnak, így született meg a hihetetlen sikereket elért regény. *„Cilkával nem volt részem ebben a különleges szerencsében”* – utal az írónő Cecilia Kleinre, aki már első regényében is kulcsfigurának számított, életének egy apró darabját az olvasók már ismerhetik Lale visszaemlékezése alapján. *„Elszántam magam rá, hogy elmondom a történetét, hogy ezzel megtiszteljem őt, és megtaláljam a módját, hogy egybefűzzem a tényeket az Auschwitz-Birkenauban, illetve a Vorkután tapasztalt körülményekről a mások, főleg nők tanúvallomásaiból hallottakkal”* – fejti ki az írónő, aki a regényben a fikciós és tényelemek között lavírozik, a tábori életről olvasva és kutatva alkotta meg a szereplőit, a valódi életből vett alakok keverednek a képzeletbeliekkel, időnként több valós személyből lett összegyúrva egy-egy szereplő.

Blikk

XII. Pius pápa tudott a zsidók lemészárlásáról

XII. Pius pápa szándékosan hagyta figyelmen kívül a holokausztról szóló jelentéseket, derül ki a nemrég megnyitott vatikáni dokumentumokból. A kutatók szerint a pápa közeli munkatársai azon a nézeten voltak, hogy a zsidók eltúlozzák a mészárlás mértékét.

A pápa valós időben kapott jelentéseket a zsidók kiirtásáról, de munkatársai kétkedéssel fogadták ezeket, részben antiszemita érzelmeik miatt – ezt szűrték le a kutatók az első betekintés alapján. A kutatócsoport kezdeti megállapításait a Die Zeit című német hetilapban tette közzé. Arra jutottak, hogy a katolikus egyház jóval korábban tudott a holokausztról, mint ahogyan ezt a tudását beismerte, és úgy tűnik, hogy szándékosan rejtett el dokumentumokat, amelyek beárnyékolhatták volna az egyház jó hírnevét. A pápa, XII. Pius, eredeti nevén Eugenio Pacelli, a Vatikán „külügyminisztere” volt, mígnem 1939-ben megválasztották pápának, írja a Haaretz.com.

Az ezt követő években, a második világháborúban nem nyilatkozott meg a holokaussztal kapcsolatban. Sokan „Hitler pápájának” is nevezik, és azzal vádolják, hogy mindenekelőtt az egyház érdekeit tartotta szem előtt, és nem törődött a zsidók sorsával.

Hívei szerint azonban azért hallgatott, mert félt, hogy ha elítéli a tömeggyilkosságot, a németek bosszút állhatnak. Ugyanezen hívek azt állítják, XII. Pius sok zsidó megmentésében segített, de ezt a kulisszák mögött tette.

A német kutatócsoport, melyet **Hubert Wolf** professzor, a münsteri egyetem katolikus egyházzal foglalkozó szakértője vezetett, március elején csupán a sok millió vonatkozó dokumentum kicsiny töredékét tudta megnézni. Megállapításuk szerint a pápa már 1942-től kapott részletes információt a zsidók elleni hadjáratról. A cikk részletesen ismertet egy levelet, amelyet eredetileg a Zsidó Ügynökség Palesztináért elnevezésű szervezet genfi irodája küldött az amerikai irodának. A dokumentumot, amely a holokauszt kelet-európai részleteiről szól, Myron Charles Taylor, Franklin Roosevelt elnök személyes megbízottja adta át XII. Piusnak, azzal a kéréssel, hogy a Vatikán közölje, van-e olyan információja, amely alátámasztja a levélben foglaltakat, és ha az állítások verifikálhatók, a Szentszék cselekedjen a közvélemény megnyerésére, és mozgósítsa a civilizált világot a gyilkosságok megállítására.

A kutatók által megtekintett iratok tanúsítják, hogy a pápa elolvasta a levelet, és ezt követően Luigi Maglione, a Vatikán akkoriban külügyekkel foglalkozó személyisége, a későbbi VI. Pál pápa azt írta: „Nem hiszem, hogy volna olyan információnk, amely ezt a súlyos hírt részleteiben megerősíti. Igaz?”

XII. Pius pápa

Az Amerikából érkezett levél előtt kilenc nappal egy Lengyelországból éppen hazatért olasz üzletember, bizonyos Giovanni Battista Montini hívta fel a pápa figyelmét a lengyelországi gettók felszámolásával zajló „sokkoló léptékű tömeggyilkosságra”. 1942 augusztusában pedig Andrzej Szeptycki ukrajnai érsek tájékoztatta a Vatikánt a lvovi gettóban tapasztalt atrocitásokról. A pápa nem reagált az amerikai kérésre, ezért 1942. október 10-én újabb kérés érkezett Amerikából. Ekkor Montini bíboros javasolta, hogy a Szentszék azt válaszolja: „hallott a zsidókkal való kemény bánásmódról, de nem áll módjában értékelni az információ valós voltát”. A Vatikán ilyen értelmű levelet küldött az Egyesült Államoknak 1942. október 10-én.

Kibic

A zsidó Nobel-győztes a pénzjutalmat a koronavírus elleni harcra fordítja

Natan Sharansky, egykori szovjet disszidens, a 2020-as Genesis-díj nyertese bejelentette, hogy az 1 millió dollárral járó díjat olyan szervezeteknek fogja adományozni, melyek a koronavírus-pandémiával harcolnak és segítik a járvány által leginkább érintett embereket.

Natan Sharansky

A díjátadó szervezet által kiadott nyilatkozatban **Sharansky** kijelenti, hogy izraeli és külföldi szervezeteket fog támogatni, némely közülük azonnali segítséget nyújt az áldozatoknak, mások pedig hosszabb távú kutatást folytatnak a betegség ellen.

„A jó szándékú emberek szerte a világon nagylelkűen segítettek a COVID–19 által sújtott szervezeteknek és egyéneknek. Örülök, hogy lehetőségem van hozzájárulni ehhez a humanitárius erőfeszítéshez”, mondta Sharansky.

A Genesis Prize Foundation szerint az adományok olyan szervezetekhez kerülnek, amelyek Jeruzsálem lakosainak vallástól függetlenül sürgősségi szolgáltatásokat nyújtanak, és segítenek súlyos fogyatékossággal élő gyermekeknek, családon belüli erőszak áldozatainak, Tel-Avivban élő afrikai bevándorlóknak és mentális egészségügyi ellátásra szoruló embereknek.

Ezenfelül az izraeli Weizmann Tudományos Intézet, a Columbia University és a New York University kutatásai mellett a tengerentúli idős zsidó közösségek is részesülnek a támogatásból.

A Genesis Prize Foundation decemberben közölte, hogy Sharanskynak ítélte a zsidó Nobelt 2020-ban.

„...lázítottak a templomeladás ellen”

Viharos zsinagógaeladás Lágymányoson (1959–1966)

Van a magyarországi zsidóság 1949 utáni történelmével és társadalmával foglalkozó kutatók körében egy széles körben elterjedt nézet, mely szerint a kommunista hatalomnak hálás zsidóság vezetői felmondták a társadalmi szolidaritást – tulajdonképpen a saját zsidó sorstársaikkal szemben is.

A levéltári források ezt a nézetet nem erősítik meg, erősen árnyalják, illetve bonyolultabbá teszik. Bár a felekezeti élet – melynek élén általában ügynöki szerepet is betöltő személyek álltak – rendkívüli módon kontrollált volt, és alapvetően ügyeltek arra ezek a vezetők, hogy kiszolgálják az államhatalmat – de mégis több alkalommal megtörtént, hogy egy-egy helyi közösség szembefordult a felső, központi akarattal, sőt az is, hogy a hierarchia egyes pozícióiban lévők is vonakodtak kiszolgálni a felső vezetést. Az állam sem bízta a véletlenre a dolgokat, hiszen nemcsak az Elnöki Tanács és az Állami Egyházügyi Hivatal előzetes hozzájárulásától tette függővé (1957-től) a zsidó felekezeti csúcsvezetői pozíciók betöltését[1], hanem – a Belügyminisztérium erre szakosodott részlegein „keresztül” – igyekezett minél több potenciális és aktuális hitközségi vezetőt rávenni az ügynöki szerepre, amit sokszor zsarolással és megfélemlítéssel ért el. Ennek ellenére voltak olyan ügyek, amelyek kapcsán egyfajta ellenzéki magatartásmód vagy legalábbis a centrumtól eltérő vélemény megnyilvánulhatott. Erre nagyon jó alkalmat nyújtott a zsinagógák eladása, hiszen a közösségi imádkozásnak és együttlétnek is helyet adó épületek tulajdoni viszonyának radikális megváltoztatását, a saját zsidó tulajdonból történő kikerülését vallási szempontból is opponálni lehetett, így nem politikai motivációjú fellépésként is lehetett értékelni a történteket.

Az értékesítést általában helyi állami-önkormányzati erők, tanácsok kezdeményezték, a MIOK vezetői pedig bár nem mindig „problémátlanul”, de együttműködtek a helyi vagy állami akarattal. A zsidóság vezető funkcionáriusaiban ugyanis az államnak való megfelelés belső és külső kényszere mellett élt egy olyan – nem is teljesen alaptalan – meggyőződés, hogy a holokauszt és az 1956-os forradalom utáni kivándorlás miatt megtizedelt zsidóság használatában lévő és sokszor elnéptelenedett zsinagógákat – melyek „túlméretezettek” voltak – az állam kezére kellene juttatni, hiszen a közösségnek ezek túl nagyok, mivel egy teljesen más létszámú zsidóság számára jöttek létre. A folyamat a szocialista tömb más országaiban is hasonló módon ment végbe, sok helyen – például Csehszlovákiában – több zsinagógát le is bontottak.[2]

1956 után tehát felgyorsult Magyarországon a hitközségi ingatlanok eladásának, olykor átjátszásának a folyamata. Ennek egyik élharcosa maga Sós Endre (1905–1969), a MIOK (és a Budapesti Izraelita Hitközség, avagy a BIH) elnöke volt, aki például egy 1960-as jelentésében – mint „Sipos” fn. ügynök – elégedetten állapította meg, hogy: „Mindig gondoltunk arra, hogy állami érdekek is kellően érvényesülhessenek.”[3]

Azonban több esetben csak nagy harcok árán tudták keresztülvinni az akaratukat a MIOK vezetői. Gyöngyösön Sós egy évig küzdött a helyi zsidósággal, hogy átengedjék a főtéren lévő nagy és kis zsinagógát. Cserébe a város ígéretet tett, hogy az egyik mellékutcában épít egy új, kis zsinagógát.[4] Kiskőrösön a térség képviselője, Ortutay Gyula kívánságára engedték át a zsinagógát az iskola bővítésére.[5] Sós Endre meg is jegyezte, hogy „majdnem kiátkoztak, hogy kierőszakoltam” ezt, igaz, nagyon kevés zsidó maradt a városban. A MIOK vezetése – az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) jóváhagyásával – szűk három esztendő alatt 15 zsinagógát adott el az országban. Bár a MIOK kikötése az volt, hogy „kegyeletsértő” módon nem használhatják a zsinagógákat, a magyar zsidóság szellemi és anyagi veszteségét csak fokozta ez a lépés.[6]

A lágymányosi zsinagóga belseje az átalakítás előtt *Forrás: magyarzsido.hu*

A lágymányosi zsinagóga eredeti formájában *Forrás: magyarzsido.hu*

Hochberger László egy későbbi felvételen *Forrás: milev.hu*

Tehát egyfajta alulról jövő nyomás ha minimálisan is, de késleltetni tudta az intézkedések végrehajtását. Nyilvánvaló, hogy a hatalma teljében lévő és az állam teljes támogatását élvező MIOK vezetése általában könnyen át tudta vinni akaratát (még ha az eladást általában nem is ő kezdeményezte), de voltak olyan esetek, amikor kifejezetten megtorpanásra kényszerült. Ez történt – a már említett eseteken túl – az 1936-ban átadott lágymányosi zsinagóga[7] esetében is, amely a budai körzet – melynek élén akkor Kertész Zoltán állt – egyik legfontosabb zsinagógája volt, a Duna jobb partján élő fővárosi zsidóság egyik gyöngyszeme.[8]

A lágymányosi zsinagóga látogatottsága a holokauszt után megcsappant, az istentiszteletet és a kulturális műsorokat a templom alagsorában lévő, a gondnok lakásával szomszédos helyiségben tartották, ahol egyébként 1949 áprilisában a már feloszlatott Magyar Cionista Szövetséghez tartozó Hanoar Hacioni budapesti és vidéki szervezeteinek búcsúeseménye is zajlott.[9] A közösség sorait gyarapították az Északkelet-Magyarországról Budapestre költözött zsidók, akik nélkül a zsinagóga működése, a hitélet folyamatossága veszélybe került volna. Az itt 1948 után szolgáló rabbik közül Benoschofsky Imre főrabbi, Komlós Ottó/Jehuda – 1957-ben Izraelbe távozott (később a Jad Vasem munkatársa lett) – és Hochberger László (1914–1990) rabbik neveit kell megemlítenünk.[10]

Bár vannak olyan vélemények[11], melyek az 1950-es állami kisajátítás és az 1966-os TIT (Tudományos Ismeretterjesztő Társulat) tulajdonába kerülés között nem tudnak másról, az eladás ügyletéről szinte minden forrásunk beszél. Nem igazán ismeretes a kisajátítás tartalma, ráadásul a zsinagóga vallási élete csak jóval később, az 1960-as évek első felében szűnt meg.

A hátteret tehát nem ismerjük pontosan, nem tudjuk, ki kezdeményezte a lágymányosi zsinagóga értékesítését, de a hiperlojális Sós Endre elnök minden további nélkül azonosult az értékesítés folyamatával.

A templom rabbija, Hochberger László (aki hivatalosan rabbihelyettes volt, de rabbiként működött) azonban nem nyugodott bele a történtek ilyetén alakulásába, és 1959. október 12-én „lázító” beszédet mondott. Az események azonban nem álltak meg itt, az Állami Egyházügyi Hivatal – összhangban a felekezeti vezetéssel – úgy döntött, áthelyezésekkel oldja meg a lázadó közösség és a renitens rabbi okozta problémát. Hochberger a visszaemlékezések szerint úgy is tiltakozott a bezárás ellen, hogy *„az istentiszteleteket az alagsor helyett a templomban tartotta. Mozgósította a hívőket is, hogy minél többen jöjjenek el, és ezzel is bizonyítsák a templom megtartásának szükségességét.”* [12]

A lázadást tekintve a lágymányosi rabbi nem volt egyedül; Geyer Artúr óbudai rabbi (1894–1976) állítólag a Dohány utcai zsinagóga szószékéről vonta kétségbe, hogy Magyarországon vallásszabadság van, és egyéb kritikus, ha úgy tetszik, rendszert bíráló megjegyzéseket is tett. A BIH gyorsan lépett, és a rabbikat át akarta helyeztetni máshova, ami egyébként az ÁEH-nak fontos eszköze volt az ilyen konfliktusok lerendezésében. Minden bizonnyal egy-két áthelyezés már korábban – és ettől függetlenül is – meg volt tervezve, de a történések felgyorsították az eseményeket. Hochbergert behívatta Turai István egyházügyi főelőadó (Fővárosi Tanács), aki megígértette vele, hogy többé nem „avatkozik” bele a lágymányosiak dolgába, viszont „cserébe” – bár nem maradhat Lágymányoson – nem kell vidékre mennie, hanem Budapesten – igaz, a peremen – folytathatja tovább rabbinikus működését.

Közben a lágymányosi körzet október 31-én vacsorát rendezett, ahol sokan Hochberger melletti elköteleződésüknek adtak hangot. A BIH november 8-i közgyűlésén pedig 30-40 lágymányosi tüntetett rabbija mellett. A gyűlésen dr. László Pál (az óbudai körzet egyik vezetője) folyamatosan ébren tartotta az ellenállás lángját, hiszen ő meg saját rabbijuk, dr. Geyer Artúr tervezett áthelyezése ellen tiltakozott. Az elnök végül feloszlatta a gyűlést, ekkor a résztvevők a MIOK elnökének és az elnökségnek a lemondása mellett demonstráltak. Az Országos Képviselő-testületi Ülést is csak egy másik helyiségben lehetett megtartani. A hitközség vezetése és a „szervek” tudatos szervezkedést láttak az események mögött, Sós Endre pedig november 11-re ismét meghirdette a közgyűlést.

Hochberger László (balra) és Scheiber Sándor (középen) vélhetőleg az ötvenes években

Sós Endre *Forrás: Fortepan*

A zsinagóga felavatása 1936-ban *Forrás: egykor.hu*

A hatalmát joggal veszélyeztetve érző Sós természetesen ellenlépéseket foganatosított. Miután tárgyalást folytatott Olt Károllyal (1904–1985), az Állami Egyházügyi Hivatal vezetőjével – aki részben államellenes szervezkedésnek és így rendészeti kérdésnek tekintette az ügyet –, megkapta a felhatalmazást arra, hogy mozdítsa el dr. László Pált és függessze fel az óbudai körzet autonómiáját. A Dohány utcában is forrongás volt, november 10-re az amúgy nem könnyű természetű Fisch Henrik (1907–1986) összehívta a főrabbiellenes tábor gyűlését, amelyhez azonban Sós nem járult hozzá. Fisch Katona József főrabbi (1909–1959) halála után lett a Dohány utcai zsinagóga rabbija, és sokan nem szimpatizáltak vele.

Srankó András százados (BM II/5-c alosztály) – „a Doktor” fedőnevű ügynök (gyöngyösi születésű budai rabbi, ebben az időben a BIH főtitkárhelyettese) felső kapcsolata – nem akarta átpolitizálni az eseményeket, és leszögezte, hogy személyes szál áll az ügy mögött. Ugyanakkor megvizsgálandónak tekintette, hogy vajon nem az izraeli követség áll-e a háttérben, amely talán involválódott a hitközségi konfliktusokba.

(Folytatás a 7. oldalon)

Tennünk kell azért, hogy soha ne fakuljon el az emlékezet!

Sajnos még a holokausztra is csak bizonyos ideig tudunk autentikusan emlékezni. Nem tudjuk, nem tudhatjuk, mikor jön el az a nap, hogy már elfakulnak az emlékek, de megtörténik.

A CNN egy évvel ezelőtt készített egy felmérést, amely kimutatta, hogy Európában a 20–40 éves korosztály egyötöde még soha nem hallott a holokausztról.

Izraelben, amely a tragédia hamujából éledt újjá és megesküdött a „Soha többé” kifejezésre, nehéz elképzelni egy ilyen szörnyű valóságot. De mi fog történni 20, 50 vagy 100 év múlva, amikor már az unokák és dédunokák lesznek csak, akik nem kapnak a családjaiktól személyes beszámolót, visszatekintést a holokauszt borzalmaira? Hogy fognak, hogy fogunk emlékezni?

A holokauszt egy szörnyű tragédia volt – az egyik legnagyobb, amely a

zsidó emberek életét befolyásolta, és felvehető a következő listába: Exodus, a Sinai-hegy, a második Szentély megsemmisítése és a diaszpóra.

Mindezekre zsidó módon emlékeztetünk: „Az embernek látnia kell magát. Mintha elhagyta volna Egyiptomot, mintha ott lennénk, amikor a templomot lerombolták, mintha magunk is megkaptuk volna a tórát. Azt követeljük magunktól, hogy a múltat a jelenben éljük, és vegyünk részt itt és most, ezáltal a folyamatban lévő történet részévé váljunk.”

Menachem Begin néhai miniszterelnök egyszer azt javasolta, hogy a holokauszt emléknapját kapcsolják össze a zsidó vallási emléknapok sorával, jelezve azt áv hónapjának 9. napján. Begin azt akarta, hogy minden zsidó elképzelje, így élje át, hogy ő is ott van a holokauszt terrorjában.

Izraeli, magyar, vagy a világ bármely részéről érkező tanulók Lengyelországba, az egykori haláltáborba utaztatása nagyrészt kielégíti ezt az igényt. Több százezer látogató tapasztalta meg az emlékezet szellemét, de az nem elég. Tankönyvek, filmek, kirándulások, filmezett vallomások – ezek egyike önmagában sem elegendő a tényleges emlékek pótlására és annak biztosítására, hogy örökre megmaradjanak.

Annak érdekében, hogy minden évben, akár 100 vagy 200 év elteltével, továbbra is meséljük a holokauszt történetét, hogy bemutassuk a gyűlölet, a rasszizmus és a halál iparának kultúráját, valamint a csendet és a közömbösséget, amely lehetővé tette annak létezését, a holokausztot a zsidó emlékezetben olyan rituálék révén kell rögzíteni, amelyek lényegében hasonlóak azokhoz, amelyek lehetővé teszik számunkra, hogy megemlékezzünk a kivonulásról vagy a Szentély megsemmisítéséről.

Ez nem történik meg egy nap alatt, de egy időben el kell kezdeni dolgozni egy kodifikált rituálé és könyv mellett, amely elmondja a holokauszt történetét – mint például a peszáchi Haggada –, amelyet minden házban hangosan elolvasnak.

Az elmúlt években történt néhány ilyen kísérlet, de főként magánszemélyek vagy különleges érdekcsoportok kezdeményezésére, nem pedig egy olyan központi erőfeszítés révén, amelyben a rabbik, írók, költők, értelmiségiek, a nyilvánosság és a holokauszt túlélői vennének részt.

Ez egy nagy projekt, hosszú távú megbízás lenne, de ha azt akarjuk, hogy „soha ne felejtsük el”, nemcsak ránk és közvetlen leszármazottainkra kell vonatkoznia, hanem további utódainkra is. Ezáltal a zsidó kötelezettség részévé válik, hogy évszázadokon keresztül emlékezzünk, emlékeztessünk, építsük fel és tartsuk fent a megemlékezés rituáléját, amely így örökre a zsidó élet részévé válna. Csakúgy, mint a távoli múlt fontos eseményei, az Exodus, a Sinai-hegyi kinyilatkoztatás, a második Szentély megsemmisítése és a diaszpóra.

Szeretetkórház: „Minden tőlünk telhetőt megteszünk”

A vírusjárvány okozta veszélyhelyzet új kihívások elé állította a Mazsihisz Szeretetkórházát, ahol a veszélyeztetett korcsoportban és egészségügyi állapotban lévő emberekre különösen figyelni kell. Az elmúlt hónapok intézkedéseiről és a jelenlegi helyzetről Sipos Gáborné Erikát, az intézmény ápolási igazgatóját kérdeztük telefonon.

– Mikor hívtam, említette, hogy éppen a kórházparancsnokkal beszélt. Milyen érzés, hogy egyenruhások járkálnak a Szeretetkórházban?

– Nálunk ketten vannak, két rendőr őrnagy. Egyikük a logisztikai területért felel, a másik pedig az ellenőrzésben segíti a munkánkat.

– Nem furcsa a jelenlétük?

– Nem, úgy érzem, inkább biztonságot nyújtanak.

– Mennyiben változott meg a kórház napi működése az elmúlt hetekben?

– Inkább hónapokat mondanék, hiszen február 4-én kaptuk az első tájékoztatást a járványra való felkészülés jegyében, ami nem kevés feladatot rótt ránk, szó szerint minden egyes dolgozóra. Sajnos kevesebb emberrel kell ellátni a feladatainkat, ugyanis voltak olyanok, akik másodállásban dolgoztak nálunk, s ezt a formát a járványveszély miatt meg kellett szüntetnünk. Ideiglenesen nélkülöznünk kell a 65 év fölötti dolgozóink munkáját is, ők otthoni karanténban vannak, mivel a veszélyeztetett korcsoportba tartoznak.

– Mennyiben befolyásolta a kórházban végrehajtott többmilliárdos fejlesztést a járványhelyzet?

– Március elején átadtuk a 3-as belgyógyászati osztály felújított épületét, amit a helyzet miatt eléggé szűk keretek között kellett lebonyolítani. A betegeket beköltöztettük, úgy látom, elégedettek a megújult környezettel, hiszen a huszonegyedik századhoz méltó, korszerű osztály jött létre. Van egy elkülönített részleg karantén céljaira, de mivel nálunk hála Istennek nincsen sem beteg, sem dolgozó, aki elkapta volna a Covid–19 vírust, ezt az egységet még nem kellett használni. Minden tőlünk telhetőt megteszünk, hogy ne kerüljön be hozzánk a járvány, látogatási tilalom van március 8. óta, és előírás szerint óránként fertőtlenítünk, de sajnos a leggondosabb óvintézkedésekkel sem lehet százszázalékosan kizárni egy esetleges fertőződést. Állandó kapcsolatban vagyunk a Mazsihisszel, Valastyán László kollégánk napi rendszerességgel tájékoztatja a krízismenedzsmentet, s bármilyen kéréssel fordulunk a Mazsihiszhez, minden segítséget megkapunk.

– Végül egy személyes kérdés: ápolási igazgatóként hogyan éli meg ezeket a heteket, mennyire borult fel az életritmusa?

– Nemcsak nekem borult fel a napi rutinom, hanem minden dolgozónak, hiszen a betegellátás mellett komoly feladatot jelentenek a megelőző intézkedések, a beszerzések, a munkaszervezés feladatai. A helyzet nemcsak fizikailag, de mentálisan is roppant megterhelő számunkra.

– Mikor tud pihenni?

– Ez jó kérdés, mert ha a kórházból hazamegyek, akkor nekiállok főzni a családomra, ami nekem nemcsak munka, hanem pihentető tevékenység is. A főzés az, ami igazán kikapcsol. Igaz, a munkaszervezés aktuális problémáit otthonról is meg kell oldani, amikor például az egyik dolgozónk belázasodott, és emiatt újra kellett szervezni a teljes munkabeosztást, akkor egy hétvége alatt összesen 92 telefont bonyolítottunk le. De nézzük a dolog pozitív oldalát: a kolléganőnk nem a koronavírus miatt lázasodott be.

*

A Zsidó Világkongresszus és a Mazsihisz együttműködésének eredményeként megérkezett az Amerikai úti Szeretetkórházba a Clean Cube fertőtlenítő automata.

Az eszköz hidrogén-peroxid-oldatos, hideg-ködös megoldást alkalmazva, két óra alatt közel 660 m^3 helyiség vírusmentesítésére alkalmas.

A készülék a jelenlegi COVID-fertőzés időszakában kiemelten fontos, de folyamatos – preventív – alkalmazása esetén kiválóan alkalmas a kórházi fertőzések megelőzésének biztosítására a mindennapi egészségügyi ellátások területén.

A beszerzés 4,4 millió forintos költségből valósult meg. A fertőtlenítő automatát már használatba is vette a Szeretetkórház.

Kétféle járvány: Korona és antiszemitizmus

A koronavírus nyomán jelentősen felerősödött az antiszemitizmus világszerte, egyebek mellett az olyan hamis állítások miatt, amelyek szerint a zsidók állnának a járvány mögött, írja az MTI.

A Tel-avivi Egyetem kutatóinak értékelése szerint tavaly 18 százalékkal nőtt a célzottan zsidók ellen elkövetett támadások száma a megelőző évhez képest, 2020 első néhány hónapjában pedig további emelkedés volt látható. Az Egyesült Államokban és Európában bizonyos szélsőjobboldali politikusok és ultrakonzervatív lelkészek zsidók elleni hangulatkeltésre használják fel az egészségügyi válságot, illetve az annak következtében előálló gazdasági nehézségeket.

„A Covid–19-világjárvány kezdete óta jelentősen erősödnek azok a vádak, amelyek szerint a zsidók – egyénenként és kollektíven – állnak a vírus terjedése mögött, vagy legalábbis közvetlenül profitálnak belőle” – közölte **Moshe Kantor**, az Európai Zsidó Kongresszus elnöke.

„A használt nyelvezet és ábrázolások nyilvánvalóan mutatják a középkori vérvádak újjáéledését, amikor zsidókat gyanúsítottak betegségek terjesztésével, kutak megmérgezésével vagy a gazdaság irányításával” – hangsúlyozta. Hozzátette, hogy válság idején sokan keresnek bűnbakokat, és határozott fellépésre szólította fel a nemzetközi közösség vezetőit az egyre növekvő szélsőségesség ellen.

A jelentés szerint 2019-ben 456 súlyos, zsidók elleni erőszakcselekményt jegyeztek fel, ez a szám 2018-ban 387 volt. Tavaly heten haltak meg antiszemita támadásban. Nagy-Britanniában 122, az Egyesült Államokban 111, Franciaországban és Németországban 41, Ausztráliában 33 súlyos incidenst regisztráltak.

A Tel-avivi Egyetem Kantor Európai Zsidóság Kortárs Tudományok Központja minden évben jelentést tesz közzé az izraeli holokauszt-emléknap, a jom hásoá előtt.

Megrongált sírkövek a franciaországi Westhoffen zsidó temetőjében 2019 decemberében

Kövekkel dobálták Mea Seárimban a Magen David Adom munkatársait

Az ultraortodox Mea Seárim közösség lakosai kövekkel dobálták a Magen David Adom mentőseit, akik a koronavírustesztek begyűjtése miatt érkeztek a környékre.

Az egyik mentős könnyű sérüléseket szenvedett, és a jeruzsálemi önkormányzatnak a tesztekhez használt egyik járművében is kisebb károk keletkeztek.

Az askenázi ultraortodox Jahadut Hatora vezetője, **Jákov Licman** egészségügyi miniszter elítélte az incidenst: *Határozottan elítélem a Magen David Adom munkatársa elleni támadást, amit egy maroknyi jeruzsálemi lakos hajtott végre. Ez a súlyos magatartás ellentétes a zsidó törvényekkel, és árt azoknak, akik szent munkát végeznek a lakosság egészsége és biztonsága érdekében, miközben veszélybe sodorják magukat, különösen egy ilyen vészhelyzet idején.*

A Likud és a Kék-Fehér egységkormányának létrehozására irányuló tárgyalásokon a Kék-Fehér állítólag a külügyminiszteri posztot beáldozná az egészségügyiért.

A Jahadut Hatora **Benjámin Netanjahu** ügyvivő miniszterelnök jobboldali blokkjának szövetségese. Netanjahu állítólag felajánlotta a koronavírus miatt számos kritikával illetett Licmannak a lakásügyi minisztériumot, azonban a rabbitestület nem engedélyezte a cserét.

A rendőrség nemrégiben Mea Seárimban razziázott a gyülekezési korlátozások megsértése miatt, az akció során négy embert tartóztattak le, és legalább 30 pénzbírságot szabtak ki.

A tisztek kora reggel vonultak be a közösségbe ellenőrizni, hogy az imákra a kormányrendeletekkel összhangban kerítenek-e sort.

A művelet során a tisztek feloszlattak több tucat fős csoportokat és kivezettek több száz embert, akik zsinagógákban és nem hivatalos imaházakban gyűltek össze – nyilatkozta a rendőrség.

Több mint 25 személy 5000 sékel (451.000 Ft) pénzbírságot kapott a közegészségügyi törvények megsértéséért, további öt embert pedig 500 sékel pénzbírsággal sújtottak, amiért 100 méternél jobban eltávolodtak az otthonuktól.

A rendőrség szerint a Zonenfeld utcában az egyik imaházat a bírósági ülést követően 30 napra bezárták, miután a tulajdonosa megsértette a kormány rendeleteit.

A rendőrségi műveletek jelentősen csökkentették az utcán tartózkodók számát, és a tisztek jelenléte továbbra is biztosítja, hogy minden lakos betartsa a rendeleteket.

Az akciót megörökítő felvételeken a környék lakosai náciknak és bűnözőknek nevezik a rendőröket, a rendőrnőket pedig sikszének, azaz nem zsidó nőnek.

ujkelet.live

IZRAELI SZÍNES

Két év alatt a duplájára nőtt a magyar turisták száma

2017-ben csupán 22.500 magyar turistát regisztráltak az izraeli statisztikákban, ezzel szemben tavaly már 39.100-ra nőtt ez a szám. 2019-ben minden idők legjobb évét zárta a turizmus szempontjából az ország.

Az izraeli turizmus valósággal szárnyal az utóbbi években, tudtuk meg **Ksenija Kobyakovtól,** az Izraeli Turisztikai Minisztérium régiónkért felelős munkatársától az Utazás kiállításon.

A szakember elmondta, hogy 2019-ben összesen 4.551.600 külföldi turista érkezett Izraelbe, ami 11%-os javulást jelent 2011-hez képest, amikor ez a szám 4.113.000 volt.

A vendégszám növekedésével párhuzamosan a vendégéjszakák száma is emelkedett tavaly, a bővülés 5%-os volt ezen a téren. 2019-ben így 12,1 millió vendégéjszakával minden idők legjobb teljesítményét érte el az izraeli turizmus.

A magyar beutazó forgalom még ennél is dinamikusabban változott: 2017-ben 22.500 honfitársunk kereste fel Izraelt, 2018-ban 31.200-ra nőtt a számuk, tavaly pedig 39.100-ra emelkedett. Ez két év alatt 74, az utóbbi egy évre vetítve pedig 25%-os bővülést jelent.

Az izraeli illetékesek – a koronavírus-járvány kitörése előtt – az idei évre 43.000 magyar turista érkezésével számoltak.

A szakembertől azt is megtudtuk, hogy a magyar turisták 92,2%-a egyéni-leg utazik Izraelbe, 3,9%-a szervezett utazáson, ugyanennyien csomagtúrán vesznek részt.

A magyarok 46%-a a látnivalók miatt érkezik, 21%-uk pihenni, nyaralni akar, 19%-uk rokonokat látogat meg, csupán 5% az üzleti utazások és 7% a zarándoklatok aránya. A legtöbben (42%) a 41–65 év közötti korosztály tagjai. A magyarok átlagos tartózkodási ideje 6,64 éjszaka, átlagos költésük az út során 630 dollár. 58,8%-uk első ízben jár az országban. A leglátogatottabb helyek között szerepel Jeruzsálem, Tel-Aviv és a Holt-tenger.

Siratófal. Az egyetlen hely, amelyre 2020. március 9-én még nem érvényes a gyülekezési tilalom.

Izraelben egyébként a szeptembertől áprilisig tartó időszakban érkezik a legtöbb turista, a két legkiemelkedőbb hónap tavaly a március és a november volt.

Mivel Magyarország mellett a közép-európai régió többi országából is jelentősen nőtt az izraeli beutazó forgalom az utóbbi időben, ezért a közeljövőben a turisztikai minisztérium aktívabb megjelenést tervez ezeken a piacokon, ennek jegyében Romániában hamarosan képviseleti irodát is nyitnak, tudtuk meg.

Szántó Zoltán – Fucskó Hajnalka/turizmus.com

Izraeli–cseh maszkkal a koronavírus ellen

Újfajta, az eddigieknél hatékonyabb arcmaszkok gyártását kezdte meg a brünni (Brno) Respilon vállalat egy izraeli cég közreműködésével. Ezek az arcmaszkok nemcsak elfogják a koronavírust, de annak elpusztítására is képesek az anyagban lévő rézoxid nanorészecskéinek köszönhetően – közölte Roman Zima, a dél-morvaországi cég igazgatója újságírókkal.

Roman Zima szerint az újfajta arcmaszkok néhány héten belül a boltokba kerülnek, az áruk pedig várhatóan néhány tíz korona (néhány száz forint) lesz.

A hagyományos papírból vagy szövetből készült arcmaszkok hatékonyságát az utóbbi hetekben több szakértő is megkérdőjelezte. A brünni cég nanorészecskék fejlesztésére specializálódott, míg magának az arcmaszknak a legyártását külföldi cégeknél rendeli meg.

A koronavírus a közelmúltban Kínában jelent meg, a fertőzöttek száma sok ezer, s több százan már belehaltak.

Csehországban a járvány kirobbanása előtt naponta mintegy száz darab arcmaszkot adtak el, mára ez a szám többszörösére emelkedett, és számos helyen az arcmaszkok már nem is kaphatók.

A cégigazgató szerint nemcsak az arcmaszkok anyaga és szűrője fontos, hanem az arcmaszk formája is, hogy minden részében jól tapadjon az archoz. A Respilon elemzése szerint az eddig használt különféle klasszikus arcmaszkok nem túl hatékonyak. Hatékonyságukat feljavítja a nanorészecskés szűrő használata, amely a nagyon apró vírusokat is képes elfogni és elpusztítani. Az újfajta arcmaszkok egyszeri használatra

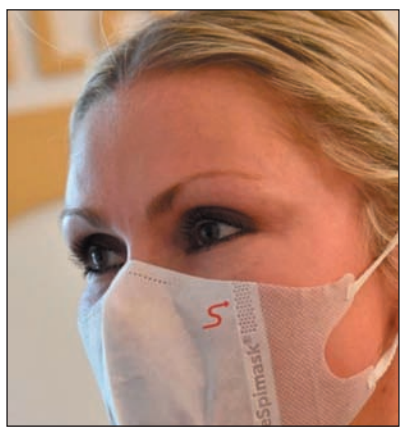

készülnek, mert az arcról való levételkor fertőződhetnek.

A Respilon tavaly mintegy 700 ezer darab arcmaszkot adott el, elsősorban Kínában. Az idén már 8,5 millió darabra kapott megrendelést. „Ilyen mennyiségű megrendelést azonban egyedül nem vagyunk képesek teljesíteni” – jegyezte meg Roman Zima. (*MTI*)

10 meglepő tény

1. Izrael az egyetlen olyan ország, ahol több fa van, mint 100 évvel ezelőtt.

2. Izraelt az ENSZ a világ 10 leginnovatívabb országa között tartja számon.

3. Izrael volt a harmadik olyan ország, amelynek női miniszterelnöke volt. Golda Meir 1969–1974 között töltötte be ezt a pozíciót.

4. Izraelben az egyik legmagasabb a várható élettartam, 82,3 év.

5. 12 izraeli Nobel-díjas van. Ők az irodalom, a kémia és a fizika területén kapták meg az elismerést. Izraelben a legmagasabb az egy főre jutó Nobel-díjasok száma.

6. Izraelben több mint 30 ezer régészeti lelőhely van. Egy főre vetítve ez a legtöbb az egész világon.

7. Izrael vízkészletének 86 százalékát újrahasznosítja, főleg a mezőgazdaság területén.

8. Az izraeli háztartások több mint 85 százaléka napenergiát használ. A világ legmagasabb napenergia-tornya a Negev-sivatagban épült fel.

9. Legalább 500 millió madár repül keresztül Izraelen minden tavasszal és ősszel. A több mint 200 faj Afrikába, Európába és Ázsiába repül.

10. Izraelben él a legtöbb diplomás ember, a lakosság számához viszonyítva.

Izraeli Nagykövetség

Izrael – ahova vágyunk

„Nem tudok olyan munkát elképzelni, ami nem köt Izraelhez” – Kb. minden második magyar elhagyja Izraelt, de szoros kapcsolatot ápolnak az országgal. Folytatjuk Surányi Ráchel sorozatát.

A disszertációm egyik indítéka az új generáció Magyarországra való magas arányú visszatérése volt. Ez alatt tehát azokat a magyarországi, magukat zsidónak tartó személyeket értem, akik 1989 után alijáztak, és legalább egy év (de általában hosszabb tartózkodás) után visszatértek Magyarországra (vagy egy harmadik országba költöztek). Pontos statisztikáink sajnos nincsenek, de a becslések szerint a rendszerváltás utáni 20-25 évben alijázók (vagy Izraelbe költözők) nagyjából fele hagyta el Izraelt. (A becslések tükörstatisztikán alapulnak, figyelembe véve mind az Izraeli Statisztikai Hivatal, mind a KSH számait.) Ez a magas arány az 1990-es évek eleji „nagy alijának” is köszönhető. A mintámban 23-an voltak, akik az interjú idején Magyarországon éltek, és 4-en egy nyugati országban (Ausztria, Németország és Észak-Amerika).

„Amennyire az Izraelbe való kiköltözésem lineáris és eltökélt volt, a visszaköltözés ennek az ellentettje volt”

Ahogy a motivációknál már megírtam, a migráció sokszor egy kacskaringós út, és ez igaz a visszatérésre is. Sokan nem azzal az elhatározással mentek vissza Magyarországra, hogy ott szeretnének maradni, hanem – elmondásuk szerint – inkább ott ragadtak. Továbbá a visszatérésre is igaz volt, hogy több okot jelöltek meg. A leggyakoribb indokok a szerelmi szál, a karrier és/vagy a pénzügyi megfontolások voltak. A szerelmi szál több verziót is magába foglal. Egyrészt azokat is idesoroltam, akiknek magyar partnere volt (akár Magyarországon, akár Izraelben, de utóbbi vissza akart költözni Magyarországra), másrészt pedig voltak, akik kifejezetten elmenekültek Izraelben élő partnerük elől. A karrier is többféle helyzetet takar. Egyrészt azokat, akiknek állást ajánlottak Magyarországon, másrészt azok is idetartoznak, akiknek nem volt konkrét elképzelése, hogy mit szeretne kezdeni az életével. Ők többnyire a 90-es évek eleji „nagy alijával” érkeztek Izraelbe.

Jellemző volt rájuk az akkori cionista hév, ami háttérbe szorította egyfajta vízió kialakítását. Ahogy egyikük mesélte, amikor leszerelt a hadseregnél, nem tudta, mit kezdjen magával. A terv csak addig tartott, hogy bevonul katonának, de hogy utána mi lesz vele, arra nem gondolt előtte. És a harmadik típus volt Noá: „nem azért nem élek Izraelben, mert nem szeretem Izraelt, vagy nem tudom, nem elegem lett Izraelből, hanem azért élek itt, mert zenélésből nem lehet megélni Izraelben”. (Erre persze volt ellenpélda a kutatásban.) Ez összefügg a következő indokkal, hiszen a pénzügyi megfontolások is arról szólnak, hogy egyesek szerint nehéz megélni Izraelben. Ez abból is ered, hogy a magyar zsidóság jó gazdasági és társadalmi helyzetben van, míg egy bevándorló ritkán tud jó státuszt elérni egy generáción belül. Több interjúalanyomtól is hallottam, hogy úgy sikerült hazarángatni az illetőt, hogy szülei felajánlottak neki egy saját lakást (ami Izraelben sokak számára elképzelhetetlen). Volt, aki kiszámolta, hogy mennyivel járna jobban, ha Magyarországon folytatná egyetemi tanulmányait, és arra jutott, hogy „még az IBS is olcsóbb, mint egy izraeli főiskola”, úgyhogy visszatért Magyarországra. „Megpróbáltam racionális lenni” – mondta. Egyéb motivációk voltak a visszaköltözésre a kulturális különbségek, személyes megfontolások és a hadsereg kibekkelése. „Tudtam, hogy nem akarok Izraelben élni, mert az mégsem Európa” – mondta Andi.

„Egyértelműen nem vagyok izraeli, de Izraelt egyértelműen a hazámnak tartom”

Legyen bárhol is az illető, az Izraellel való kapcsolatápolás egy fontos kapocs. Hiába nem akarnak Izraelben élni, mégis fontos helyet foglal el az ország a szívükben. Többen említették az izraeli zene vagy rádió gyakori hallgatását, sokan izraeli cégnél vagy izraelieknek dolgoznak, páran a héber nyelven keresztül próbálnak visszakapcsolódni az izraeli identitásukhoz, és sokuk jár Izraelbe látogatóba. Az Izrael iránti vágyódás azonban nem jár együtt azzal, hogy ott szeretnének élni megint. Anna a következőképp magyarázta el ezt a kettősséget: „Nem szeretnék ott élni. Szívesen odamegyek egy vagy két hétre meglátogatni a családtagjaimat és néhány jó barátomat, akik még mindig ott élnek, de nem szeretnék ott ébredni egy hónap múlva vagy egy év múlva.” Voltak azonban, akik tervezik a visszatérést. Andrásnak „egy nem titkolt terve”, hogy Izraelbe menjen nyugdíjas éveire – kihasználva a migráció új megjelenési formáit. Mások menekülő útvonalként tekintenek Izraelre: „ha a helyzet romlik Magyarországon, odamegyek”, utalva ezzel a politikai és gazdasági szitura.

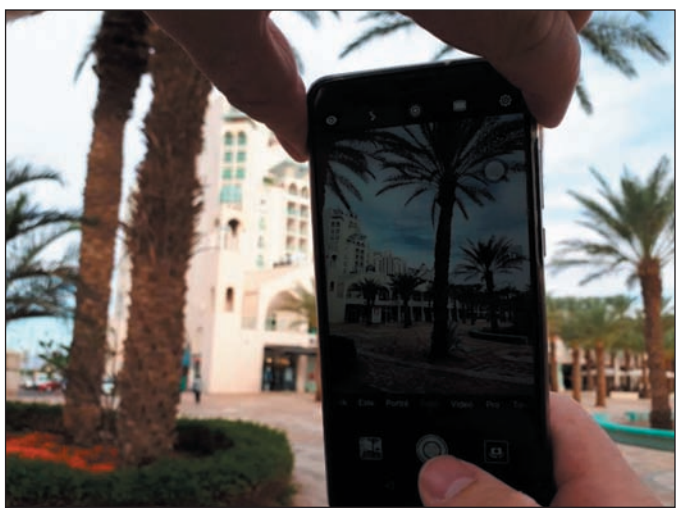

Eszter, aki transznacionális életet él, így oldja fel ezt a problémát: „Amikor már nagyon bedepizem az itthoni [magyarországi] dolgoktól, veszek egy repjegyet, és odamegyek.” Ám az Izraelhez való kötődés nem feltétlenül jár izraeli identitással. Sőt, volt, aki nem is tartja a hazájának. Ők vagy kevesebb időt töltöttek ott, és/vagy nem is vonultak be a hadseregbe. Ez utóbbi erős identitást tud adni. És természetesen volt olyan is, aki izraelinek tartja magát, és Izraelt is a hazájának tartja, de nem szeretne ott élni. Gábornál ez azzal is összefügg, hogy sosem szeretett igazán Magyarországon élni, és több évtizedet töltött Izraelben. És végül van, aki csak akkor érzi magát izraelinek, ha Izraelt támadás éri, vagy olyan esemény van, ami Izraelhez kapcsolódik. „Ilyenkor mindig büszke vagyok, de a mindennapokban nem [tartom magam izraelinek].”

Konklúzió helyett álljon itt egy idézet Marcitól, aki testvére esetén keresztül próbálja megértetni az izraeli magyar diaszpóra bonyolult viszonyát: Ő tipikusan az a zsidó, aki a viccben a Dohány utcában sétál ros hásánákor szomorúan. „Mit vagy szomorú az év legboldogabb napján?” „Mert itt sétálok a Dohány utcában, ahelyett, hogy Jeruzsálemben vagy Tel-Avivban sétálnék a Diezenghoffon.” Hát igen, ő egy itthoni zsidó, mert míg Magyarországon a vallásos közösség vezetője, Izraelben egy utolsó Kis Pista lenne. Az interjúalanyok védelmének érdekében a neveket megváltoztattam.

Két kérdés a sok közül

Az első kérdés:
Milyen álláspontot foglaljanak el a zsidók a Mátrával kapcsolatban?

E kérdést azért tette fel 1940-ben az egykori zsidó újságíró, mert azt olvasta, a magyar fajvédő, antiszemita sajtó egyik jeles tollforgatója azt követelte írásában, hogy sürgősen meg kell alkotni a harmadik zsidótörvényt, mert a „Mátra a zsidó Eldorádó".

A Magyar Zsidók Lapjában olvasható polémia címe az, hogy „Se itt, se ott". Sem a fajvédő betűvető neve, sem a Zsidók Lapjában megjelent írás szerzőjének neve nem szerepel a cikkben…

Az viszont igen, hogy a magyar Mátrát védő „honfi" akkor télen Parádon járt, ahol *„kizárólag zsidókkal találkozott..., sőt az egyik panzió tulajdonosa színtiszta zsidó, felesége jól megtermett zsidó asszony, leánya termetben versenyez édesanyjával..."* Az oknyomozó tollnok a *„zsidó Eldorádó"* vendégeiről is beszámol: *„G. úr és neje a Dob utcából, Sz. M. divatkereskedő a Király-uccából, B. I. dr. orvos szintén ott laktak a zsidó panzióban… Az egyetlen keresztény a hegycsúcson az a fiú volt, aki a sítalpakat felcsatolta..."* Nos e néhány idézett sorral indokolta, sürgette az antiszemita tollnok a harmadik zsidótörvény megalkotását.

A zsidó lap tudósítójának az is eszébe jutott, hogy 39 nyarán egészen más tartalmú sorokat olvasott egy szélsőséges lapban a Mátráról. Azt, hogy *„a zsidók külföldre viszik a pénzüket és ahelyett, hogy a magyar fürdőkben nyaralnának, a helyett idegen országokba mennek, és ennek tulajdonítható, hogy a magyar fürdőknek nem sikerül a szezónjuk (sic)... A hazafiatlan zsidók (...) elkerülik a Mátrát, a Balatont és a többi hazai fürdőt..."*

A mi újságírónk kérdése az volt: Most akkor *„mit csináljon a zsidó télen és mit csináljon nyáron? Ha nyáron nem megy a Mátrába, akkor hazafiatlan. Ha télen elmegy a Mátrába, akkor újabb zsidótörvényt követelnek."*

A második kérdés:
Mit tegyen az a zsidó, aki színházba akar járni?

A korabeli „Magyarságban", valamint a *„Nemzetőrben"* megjelent zsidóellenes írások ismeretében született e kérdés. Az egyik lap szerint: *„Mennyi jól öltözött zsidóval találkozunk a színházakban, orfeumokban és mindenütt, ahová nem az éhezők és szegények szoktak járni."*

A másodikként említett sajtótermékben pedig az jelent meg, hogy: *„...a Goldmark-teremben színházi előadásokat rendeznek a zsidó társulatok és ezzel elvonják a színházba járó közönséget a kamara jóváhagyásával működő színházaktól..."*

A Magyar Zsidók Lapjának újságírója egyetlen kérdést tesz fel válaszul: a magyarországi zsidó tehát „Se itt ne legyen, se ott ne legyen?" S megjegyzi – szelíden –, szerinte a mátrai pihenés, a zsidó kultúrelőadások látogatása nem lehet bűn és nem lehet vétek, és nem lehet ok arra, hogy újabb zsidótörvényt emlegessenek. A korabeli kormányzat azonban a sajtója és hívei biztatásának, elvárásának eleget tett: meg sem állt a kodifikálás, míg a zsidó tárgyú törvények száma huszonkettő nem lett…

Az antiszemita tollnok – saját törvényeik számát sem ismerve – sürgette a *harmadik* zsidótörvény megalkotását. Rögtön felvetődik az ellenvetés, a korrekció (de minek, hisz egy is sok volt!), miszerint a kívánt törvény már nem lehetett volna a harmadik, hiszen a korabeli magyar törvényhozás 1940 januárjában már túl volt a 6., azaz a hatodik zsidótörvény megalkotásán, kihirdetésén, alkalmazásán. Elnézhető ilyesféle apró hiba, hiszen a „hazafias megtisztulás, megtisztítás" iránti fajvédő igyekezet volt a lényeg…

Tudjuk, hogy a zsidók elleni 22 törvényt és az ezekhez illesztett sok-sok egyéb rendeletet jóformán betű szerint betartotta a szorgalmas hivatalnokok, rendőrök, csendőrök, önkéntesek, szomszédok meghatározó többsége, így aztán a mátrai pihenés és a szabadon választott színházlátogatás lehetőségére már azt lehetett mondani sokáig, ami az írás címe volt: *„Se itt, se ott..."* Elérte néhány év alatt az antiszemita tollnok és az ő országának vezetése, hogy a zsidók se a Mátrába, se a Balaton mellé, se egyéb nyaralóhelyekre és színházba sem juthattak el…

Politzer Tamás

Az elfelejtett harcos: emlékezzünk a „holland Schindlerre"

Negyven éve, 1980. március 30-án halt meg a „holland Schindlernek" nevezett Salomon Jacob Noach egykori textilkereskedő és franciatolmács, aki 1942-ben – saját magát holland diplomatának kiadva – összesen 432 zsidót mentett meg Franciaországban hamis papírokkal. Hősies magatartása évtizedeken át homályban maradt, ám a gyermekeinek köszönhetően, akik kiderítették és a világ elé tárták apjuk múltját, egyre szélesebb körben ismert ennek a nem mindennapi embernek a története.

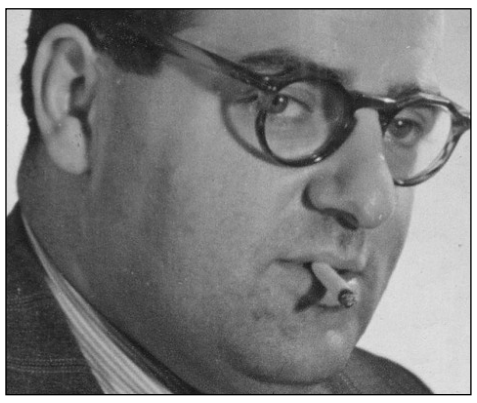

Sally Noach az 1940-es évek elején, Lyonban

1942 augusztusában egy harmincas évei elején járó férfi kereste föl a lyoni törvényszéket, s miután holland diplomataként igazolta magát, sikerült elérnie, hogy kérésére szabadon engedjenek 118 zsidó foglyot. Ugyanez a férfi másnap elment a város szélén álló stadionba, mert egy rendőrségi fülest kapott arról, hogy ott zsidó menekülteket tartanak fogva. Legtöbbjük lengyelül és jiddisül kommunikált, hősünk azonban nem beszélte ezeket a nyelveket, így kénytelen volt elmutogatni, hogy miért jött: olyan személyazonossági igazolásokat állított ki a foglyoknak, amelyek alapján hollandoknak minősültek. Addig írta a hamis igazolásokat, míg ki nem fogyott a papírból.

Ez a férfi a valóságban nem volt diplomata. **Salomon Jacob Noach** néven 1909-ben született egy zsidó családban Hollandiában. Később Brüsszelben, majd Franciaországban élt, textiláruügynökként dolgozott. Mivel a Sally becenévre hallgató férfi folyékonyan beszélt hollandul, angolul és franciául, tolmácsként fölajánlotta szolgálatait a lyoni holland követségnek. Ekkor mentett meg több száz embert a pusztulástól.

Hazájába visszatérve ritkán és szűkszavúan beszélt a múltjáról. Szerencsére a lánya, **Lady Irene Hatter** és a fia, **Jacques Noach** aprólékos kutatómunkával fényt derítettek apjuk hősiességére. A „holland Schindlerről" az ő segítségükkel film is készült Elfelejtett harcos címmel.

Egy nem hétköznapi hős Sztehlo Gábor embermentő tevékenysége

Sztehlo Gábor a 20. századi magyar szociális gondoskodás egyik legkiemelkedőbb személyisége. Egész életét annak szentelte, hogy másoknak, illetve másokon segítsen, akár saját élete árán is.

Munkásságának három legfontosabb pillére: a népiskola megalapítása, a második világháborúban végzett életmentő tevékenysége, valamint a szeretetotthonok megszervezése. Jelen írásban leginkább életmentő tevékenységével foglalkozom.

Sztehlo Gábor 1909. november 25-én született Budapesten. 1915 és 1927 között végezte el az elemi és középiskolákat. 1927-től Sopronban evangélikus teológiát hallgat, ezt a szakot 1931-ben végzi el. Ezután egy évig Finnországban ösztöndíjas. 1932. május 28-án *D. Raffay Sándor* püspök lelkésszé szenteli. 1936-ban megnősül, feleségül veszi *Lehel Ilonát*. 1937-ben kezdi meg a népfőiskola szervezését finnországi tapasztalatai alapján. 1938. október 23-án meg is alapítják a népfőiskolát, melynek a Tessedik Sámuel nevet adják.

1944 márciusától kezdve Raffay Sándor püspök megbízásából a református Jó Pásztor Egyesülettel közösen elkezdi a zsidó gyerekek mentését. 1944 karácsonyáig a svájci Vöröskereszt anyagi támogatásával megszerzett családi házakban kialakított 32 otthonban gondoskodik a kicsik elhelyezéséről és ellátásáról. 1945 tavaszán az árván maradt gyermekek számára megszervezi a PAX Gyermekotthont, és iskolát épít számukra a *Weiss Manfréd* által felajánlott magánterületen. 1950-ben a Gyermekotthont államosítják. Sztehlo Gábor ezután 1951. október 15-éig segédlelkész a budavári, a kelenföldi, majd a kőbányai gyülekezetben. Ezt követően valamivel több mint 10 éven keresztül szeretetotthonokat szervez az evangélikus egyházban, emellett vezetője a fogyatékos gyermekeket, illetve időseket gondozó pesthidegkúti szeretetotthonnak. 1956-ban családja Svájcba települ, ő nem tart velük, mert folytatni kívánja a szeretetotthonok szervezését. 1961-ben meglátogatja családját Svájcban, ez idő alatt szívinfarktust kap, az orvosok azt javasolják neki, hogy maradjon kint, ő ennek eleget is tesz. 1969-től az Interlaken der Oberhasli kerület papjaként szolgál haláláig, 1974. május 28-ig. 1972-ben megkapja Izrael Államának legnagyobb elismerését, az Igazak Jad Vasem-érmét, fát ültethet Jeruzsálemben, az Igazak Ligetében (a fát helyette fia ültette el).

PAX otthonok

Sztehlo Gábor gyermekotthonai PAX néven 1945-től még 6 éven keresztül, az államosításukig fennmaradtak. Ezek egyike, a Farkastanya volt a székhelye a Gaudiopolis Ifjúsági Államnak. A Fiatalok Országának törvénykönyve is volt, mely a lehető legdemokratikusabb jogszabályokat foglalta magában. A jogszabálygyűjtemény következő pontjai is ezt bizonyítják: „Gaudiopolis az anyaállam minden intézkedését tiszteletben tartja és azt híven teljesíteni törekszik, viszont az őt illető ügyekben önkormányzatának elismerését és álláspontjának meghallgatását kéri", „Gaudiopolis Ifjúsági Állam köztársaság. Élén a polgárai által 3 évre választott államelnök áll", „Gaudiopolis ügyeit a polgárok által választott s az államelnök által megerősített felelős minisztertanács intézi", „Gaudiopolis minden polgára állampolgársági könyvvel látandó el".

A FÉBÉ diakonissza testvérek emlékiratban foglalták össze a Sztehlo Gábor gyermekotthonaiban 1944 és 1948 között végzett szolgálataikat. *Taschner Erzsébet* a következőképpen emlékezik: „1944. december 6-án reggel érkeztünk a Fasori Gimnázium épületébe. Akkor, azokban a napokban szerveződhetett, mert mi már 8-10 óvodáskorú gyermeket, 15-20 felnőttet találtunk ott... Sztehlo úr küldte »beutalóval« a gyermekeket Budáról. Karácsonykor kb. 100 asszony volt pici, pólyás gyermekekkel és kb. 24 óvodás- és 4-6 iskoláskorú gyermek. Karácsonykor költözött le a pincébe az egész intézmény... Sztehlo Gábort karácsonyig 3-szor láttuk személyesen, telefonon annál többet törődött velünk, majdnem minden nap kérdezte, megvan-e mindenünk, mi kellene, kik érkeztek. December 10-től megengedte, hogy aki jön, »beutaló« nélkül is bejöhessen, de már ekkor alig 10 ember jött. A PAX gyermekotthonba 1945 nyarán kerültünk... mikor mi jöttünk, akkor vált szét korosztályok szerint az intézmény. A legkisebbekkel én voltam F. E.-vel. Itt először csak 15-20 gyermek volt, de a korban nagy különbségek voltak. Sok volt a pelenkás gyermek, de csak 6 évesig voltak itt. Mi az Árnyas úton, egy magánvillában

voltunk eleinte, ott a felső emeleti részt kaptuk meg. Innen költöztünk át aztán, még 1945 őszén a Napsugárnak nevezett különálló villába. Itt már 45 gyermek volt a maximum. A kosztot a központból, Farkastanyáról hordták át kis kocsival, itt csak a reggelit készítettük, s melegítettük az ebédet... A két hálóterem tele volt kis vasrácsos ágyakkal, ezeket a János Kórháztól kaptuk egy nap. Már nem fért el mindenki, s jött Sztehlo úr, hogy próbáljunk meg helyet készíteni még 3, és ismét 2, ismét 3 gyermeknek. Hiszen ezeknek életkérdés volt az elhelyezés. Sok testvérpár volt... Sok szülőt Sztehlo úr beszélt le arról, hogy elvigye az intézetből rég nem látott vagy most megtalált gyermekét, mert ezeknek sem megfelelő lakásuk, sem kosztjuk nem volt. Sztehlo úr nagyon szeretett átjönni ide, a Napsugárba. Ilyenkor játszott a gyermekekkel, vagy segített ágyakat tologatni, hogy minél több férjen be. A felszerelés az ágyakon kívül minden kevés volt... A központba, Farkastanyára minden héten egy nap átmentünk F. E.-vel, mert ott Sztehlo úr az otthonok vezetőinek megbeszélést tartott, az aktuális problémák kerültek elő. Mi, testvérek ebben az otthonban 1947. március 31-ig voltunk. Ekkor már nagyon sok gyermeket elvittek, de újak jöttek, 28-30 gyermek volt még. Később, 1947. szeptemberig ezek a gyermekek is elkerültek szüleikhez. Akiknek nem volt senkijük, örökbe adta Sztehlo úr. A beteg gyermekek átkerültek a központban lévő betegszobákba, de ez gyakorlatilag a fertőző betegségre vonatkozott. Nálunk sok volt a legyengült gyermek, jó táplálék kellett nekik... Gyógyszer és vitamin a helyzethez képest bőven volt. Sok volt a külföldről kapott konzerv is."

Weinstock Erzsébet ápolónő az alábbiakra emlékszik: „Háború után, 1945 tavaszán kerültem a Budakeszi úti Gyermekotthonába. Ott berendeztünk egy villalakást, amit gyermekkórháznak használtunk. És ott tápláltuk fel a deportált szülők gyermekeit, volt olyan is, akit a romok között találtunk, nagyon leromlott állapotban és betegen... Támogatást a svéd és dán államoktól kaptunk, ami természetesen sokféle élelemből állt."

Csapó Margit így nyilatkozik: „1944. október végén új munkahelyre kerültem, a Bp. Vilma királynő úti Jó Pásztor otthonba, ahol a háború nyomorultjai voltak. Gyermekek, csecsemők, anyák, árvák és menekültek, üldözöttek. Oda mentettük és ott rejtegettük őket. Már a számukra sem emlékszem, de óránként változott a szám... Emlékszem, hogy nagyon határozottan és keményen kellett kiállni gondozottjaink mellett, mikor nyilas megbízottak jöttek, hogy adjuk át a névsort, vagy engedjük őket körülnézni. Ezt semmi áron sem engedtük."

Kovács Erzsébet: „Úgy emlékszem, hogy 1944. november hónap elején kerültünk a Fasori otthonba négyen mint diakonisszák. Az én beosztásom a gazdasági rész volt. Főzni kellett kb. 60-80 személyre. A gondozottak létszámán kívül mindig akadtak betérő éhes emberek... Ezek az emberek főleg munkaszolgálatos, sárga csillagos emberek voltak, akik barikádokat készítettek, később ágyúkat toltak odébb. 1944. december 24-én, karácsony estéjén elnémult a telefonunk. Így megszakadt a kapcsolatunk a külvilággal. Ettől kezdve pincelakók lettünk... 1945. január elején a gettók felszabadultak. Többen kérték, hogy mehessenek haza. Mivel mi nem tudtunk a fiatal anyáknak kellő védelmet biztosítani, elengedtük őket. Gyermekeivel együtt távozott, aki tudott. A szülők nélküli gyermekekről kellett gondoskodnunk. Üzenetet kaptunk a Benczúr utcából, hogy ottan létesül egy árvaház zsidó gyermekek számára, vigyük oda az egyedül maradt gyermekeket."

A fenti idézetekből is látható, hogy a nővéreknek is jelentős szerepük volt az üldözöttek mentésében. Mégis a legfőbb érdem, ha ebben az esetben lehet ilyet mondani, Sztehlo Gáboré, a szervezőé volt. 1500 gyermek és 500 felnőtt köszönheti neki, hogy nem deportálták a második világháborúban. Jelentős és példaértékű munkássága ellenére életében mindössze egyetlen egy kitüntetést kapott, az Igaz Ember emlékérmet, amivel Izrael 1956 óta tiszteli meg azokat a nem zsidó embereket, akik életük kockáztatásával zsidókat mentettek a holokauszt alatt. Minden Világ Igaza ültet egy örökzöld fát a Jad Vasemben, amely a nevét viseli, ezzel jelképezve, hogy „aki egy embert ment meg, egy egész világot ment meg". (Több magyar is részesült ebben az elismerésben, például Raile Jakab, id. Antall József és Márton Áron.) Svájc Nobel-békedíjra terjesztette fel a hős lelkészt. Érdekes módon Magyarországon nem igazán emlékeznek meg tetteiről.

Az általa megmentett és nevelt „gyermekek" 1990 őszén, szokásos évi találkozójukon elhatározták, hogy létrehozzák a Sztehlo Gábor Gyermek- és Ifjúságsegítő Alapítványt. A szervezet célja, hogy egykori segítőjük szellemében támogassák a bajban lévő gyermekeket, fiatalokat nehéz élethelyzeteikben, főleg az önálló életkezdésben. Célul tűzték ki továbbá a gyermekeket nevelő intézetek alkalmi, célzott megsegítését, valamint Sztehlo Gábor emlékének ápolását, tevékenységének tudományos feldolgozását és népszerűsítését.

A holokauszt 50. évfordulója alkalmából 1994. május 28-án a Farkastanya épületének falánál az alapítvány emléktáblát állított Sztehlo Gábor tiszteletére. A 2001-es beszámoló szerint 10 éves fennállásuk alatt 230 fiatalt és gyermeket segítettek összesen 7,3 millió forinttal. A támogatásokra fordított összeg nagy részét pályázatokon nyerték (például a Soros Alapítvány Help to Help programjától kaptak pénzt). Minden év május 30-án megrendezik a Sztehlo-gyerekek emléknapját.

Felhasznált források:
http://hu.wikipedia.org/wiki/Sztehlo_G%C3%A1bor
http://www.sztehlo-gabor-alapitvany.hu/
http://www1.yadvashem.org/education/hungarian/vilag.html
http://www.galilei.hu/sajto/evang.htm

Miklós Dóri

APRÓ-HIRDETÉS

VEGYES

Közös képviselet, társasházkezelés Budapesten! Tapasztalat, referenciák! Dr. Bíró Anna és Lőrincz Péter. 06-70-383-5004.

Órajavítás, faliórák felújítása garanciával. Jung Péter, VII., Garay u. 45. 06-70-505-5620. www.jungoras.hu

Licites eljárással eladó a Bp. III., Czetz János utcában lévő, 30 m^2-es, önálló garázs, 6.000.000 Ft indulóáron. Érdeklődni lehet munkaidőben a 06-30-217-3460 telefonszámon.

Pedikűr-manikűr! Várjuk kedves vendégeinket a Lollo szalonban, a 1085 Bp., Gyulai Pál utca 6. szám alatt. Bejelentkezés: pedikűr, lábápolás: 06-30-210-3271; kézápolás, manikűr, műkörömépítés: 06-30-556-4696.

Régiség, festmény, ékszer, hagyaték vétele a legmagasabb áron, azonnali készpénzfizetéssel. Kárai Galéria, 1077 Budapest, Wesselényi u. 9., a Dohány-zsinagóga mögött. Elérhetőségek: 06-1-344-2728, 06-20-924-5370, karaigaleria@karaigaleria.hu, 25 éve a magyar műkereskedelemben.

67 éves nő lakhatásért besegítést vállal idősgondozói végzettséggel. Főzés, sütés, egyéb. 06-30-205-7835.

„...lázítottak a templomeladás ellen”

(Folytatás a 3. oldalról)

Az ügy 1960-ban sem nyugodott le. Február 22-én jelentette „Doktor” – és jelentése a lojális beszámolón kívül üzenetet is tartalmazott a jelentést befogadó állami hatalom felé –, hogy a lágymányosi zsinagóga eladása ellen sokan lázadnak, és „csínján” kellene bánni az egész üggyel, mert ha „közérdek” is a templom áruba bocsátása, van annyi hívő, hogy egy másik, nagy templomot bocsássanak a közösség rendelkezésére (pl. a régi Váli utcai „templomot” kellene visszaadni[13]), mert tavaly Sós elnök majdnem „belebukott” a történtekbe. „Doktor” egyértelműen Olt Károly ÁEH-elnök akarataként tekintett a zsinagóga eladására, és csak Sós eljárását kritizálta. Fontos momentum, hogy egy egyébként a saját karrierjét ügynöki tevékenységével is előmozdítani akaró – és 1962-ben külföldre távozó – ügynök bírálta főnökét, aki egyébként szintén ügynök volt.

A lágymányosi ügy még 1960 februárjában is izgatta a nagyérdeműt, mert „Doktor” írásban kijelentette, hogy amellett, hogy a hitközség megtette ajánlatát a Tanács felé az eladással kapcsolatosan: „A lágymányosi hívek között nagy az ellenállás, névtelen levelek tömegével árasztják el a felekezeti élet reprezentánsait, a tanácsot és az ÁEH-t is.”[14]

1961 szeptemberében a „Sipos” fedőnevű ügynök büszkén jelentette, hogy az utóbbi két évben 15 templomot adtak el az államnak raktár, kultúrház vagy más célokra.[15] „Sipos” szerint jelenleg is tárgyalások folynak két budapesti templom eladásáról. Hozzátehetjük, hogy valószínűleg ezek között lehetett a lágymányosi zsinagóga is.

1962 novemberében már Hochberger László személyére redukálódott a Lágymányos-vita, hiszen sem a MIOK vezetői, sem a belügyi szervek nem felejtették el neki, hogy ő volt az, aki „fellázította” a helyi zsidóság tagjait „az állam érdekében fontosnak mutatkozó templomeladás ellen”.[16] Még 1963-ban is Hochberger László (immár kispesti [17]) rabbi személyéhez kötötték a lágymányosi kudarcot és – természetesen – Scheiber Sándor főrabbihoz, az Országos Rabbiképző Intézet igazgató-professzorához, aki lehetővé tette a rabbihelyettes számára, hogy végül hivatalosan is rabbi legyen. A lágymányosi zsinagóga eladása végül megtörtént, 1966-ban pedig a TIT Természettudományi Stúdiója költözött oda, a hívek pedig akkorra már évek óta a ma Bét Sálom zsinagógaként működő szép villaépületben, a Károli Gáspár tér 5. sz. alatt imádkoztak tovább.[18]

A zsinagógaeladásokkal kapcsolatban halachikus fenntartások, tiltások is vannak, amelyeket nyilván nehezen lehetett volna érvényesíteni a Kádár-rendszer viszonyai közepette, hiszen a zsidóság és az állam viszonya – hasonlóan a többi egyházéhoz, felekezetéhez – nem partnerségen, hanem alávetettségen alapult egy ideologikus pártállamban. Így a zsidó vallásjogi szempontok alárendelt szerepet játszottak a felekezet és az állam közötti kapcsolatban.[19] Ezért is volt olyan különleges, hogy az 1950-es évek végén – a korábbi történelmi kataklizmák és viharok, valamint a várható retorziók ellenére is – voltak egyáltalán olyan zsinagógai közösségek az országban, amelyek szót emeltek imahelyük eladása, rabbijuk vegzálása, áthelyezése miatt.

[1] Kovács András publikálta a dokumentumot. Lásd uő: „Rendteremtés” a hitközségen 1956 után. In: Szombat 2017-02-25. https://www.szombat.org/tortenelem/rendteremtes-a-hitkozsegben-1956-utan

[2] Jacob Ari Labendz: Synagogues for sale: Jewish-State mutuality in the communist Czech lands, 1945–1970. In: Jewish Culture and History. Volume 18, 2017. 54–78.

[3] 1960. március 16-i jelentés. In: ÁBTL O-17169. Ellenséges tevékenységet kifejtő cionisták.

[4] In: uo.

[5] Idézi Toronyi Zsuzsanna is: https://mazsihisz.hu/hirek-a-zsido-vilagbol/mazsihisz-hirek/toronyi-zsuzsanna-zsinagogakrol

Lásd még: Zsidó közösségek öröksége. Budapest, Magyar Zsidó Örökség Közalapítvány, 2010.

[6] Még az 1970-es években is hasonló módon történtek a zsinagógaeladások: állami nyomás, sokszor az ÁEH-n keresztül a helyi tanácsok kezdeményezésével, sokszor a zsidóság vallási törvényeivel ellentétes célokkal és eredményekkel. Lásd Bódi Lóránt írását: A tatai zsinagóga esete a kádári emlékezetpolitika tükrében. In: Új Forrás 2010/9. 45–57.

[7] A Bocskai út 37. sz. alatt volt a zsinagóga (mai postacím alapján).

[8] http://collections.milev.hu/items /show /28578

[9] Kovács Gábor személyes közlése. Budapest, 2020. március 20.

[10] Frojimovics Kinga: Neológ (kongreszszusi) és status quo ante rabbik 1869-től napjainkig. Archontológia (Az anyahitközségek rendjében). Budapest, MTA Judaisztikai Kutatóközpont, 2008. (A továbbiakban: Frojimovics.)

[11] Komoróczy Géza: A zsidók története Magyarországon. II. 1849-től a jelenkorig. Kalligram, Pozsony, 2012. 1026–1027.

[12] Kovács Gábor személyes közlése. 2020. március 21.

[13] 1944-ben egy időben a Váli utcai zsidó elemi iskola épületében működött a helyi zsinagóga.

[14] „Doktor” fn. ügynök jelentése. 1961. február 8. In: ÁBTL 3.1.2. M-21589

[15] 1961. szeptember 4-i jelentés. In: ÁBTL – 3.1.5. O-17169. Ellenséges tevékenységet kifejtő cionisták.

[16] „Doktor” fn. ügynök feljegyzése. 1962. november 15. In: ÁBTL 3.1.2. M-21589

[17] Kispest, Csepel és Pesterzsébet volt az a körzet, ahol ekkor Hochberger László szolgált.

[18] Kovács Gábor: Volt egyszer egy zsinagóga. In: Új Élet, 2016. április 1. 1.

[19] Eladott, megüresedett, kiürített és kisajátított zsinagógák sorsa. Háláchikus állásfoglalás (Oberlander Baruch rabbi – Köves Slomó rabbi). Közzététe: 2017. március 1. https://zsido.com/eladott-meguresedett-kiuritett-es-kisajatitott-zsinagogak-sorsa/

Novák Attila/Szombat

ÚJ ÉLET
a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@mazsihisz.hu
Főszerkesztő: Kardos Péter
Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos: Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 4800 Ft
Külföldre 6800 Ft/év
USA és Izrael: 7500 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám: 11707024-22118480
OTP SWIFT kód: (BIC) OTPVHUHB
IBAN: HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsekk: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.
Szedés, tördelés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomdai munkák: mondAt Kft., www.mondat.hu
Felelős vezető: Nagy László
ISSN 0133-1353

Mojzes Ivrat rovata

Anyám

(Folytatás)

Emlékszem a harmadik születésnapomra (56 májusában!) egy ezüstpapírba csomagolt csokit kaptam a nagyapáméktól. Hát igen, időnként meglátogattak az Etus „nagymamával” (ő volt nagyapám harmadik asszonya!), ott ültek a magas támlás székeken a duplatükrös öltözőszekrény előtt – a polgári élet nosztalgikus darabja volt, költözéskor már nem is vitte tovább anyám, a kétszobás lakótelepi lakásban már nem fért volna el... –, szóval ők ott ültek, fejük fönn a magasban, merthogy én a padlón négykézláb mászkáltam körülöttük a szintén ajándékba kapott lendkerekes fehér bogárhátú autómmal. Aztán amikor anyu lekísérte őket a lépcsőn (később megszámoltam, pontosan kilencvenhat lépcső vitt fel a harmadik emeletre...), szóval a kétéves öcsémmel egyedül maradtunk a lakásban, gondoltam egyet, és a kapott csokiból a rácsos ágyban heverésző kölyköt (a rácson keresztül!) szépen megetettem (nagyon jó gyereknek gondoltam magam!). Némi kétségem csak akkor támadt, amikor hallottam, hogy jön vissza anyu, és hát a Csabi párnája egy kicsit (nagyon!) csokis lett, meg persze a Csabi feje is, meg úgy nagyjából körülötte minden. Aztán nem leszidást, hanem dicséretet kaptam. Na, az jó volt.

Egy évvel később lehetett, amikor mentem ki anyuhoz a konyhába, és kést kértem, de jó nagyot (arra gondoltam, amelyikkel a kenyeret szokta vágni). Ugyanis „Piroska és a Farkas”-t játszottunk, Csabi volt a Farkas, én meg a vadász, így hát kellett a kés, hogy kiszabadíthassam a Piroskát... Kést ugyan nem kaptam, de letolást se…

Aztán meg az is jópofa dolog volt, amikor Csabi ment ki a konyhába homokozó lapátért. No, az tényleg kellett volna, mert már egész homokvárat építettünk a szoba sarkában a kályha mögött. Kifigyeltük ugyanis, hogy a kéménysepről hogy nyitja ki azt a kis ajtót a kályhacső alatt... Hát szó, ami szó egy kicsit kormosak lehettünk, meg ott a szoba sarkában is minden..., viszont nincs olyan emlékem, hogy letolást kaptunk volna…

Már olyan kilenc éves lehettem, amikor eldicsekedtem anyámnak a csavarbombámmal. Na, ezt már ő is megnézi, mondta, és kijött velem a Szent István park mögötti kutyaparkba. Jókat robbantgattam! (A csavarbomba egyébként egy olyan izé, amit az ember két, minimum tízes csavarból, meg egy hozzájuk való csavaranyából rak össze, no meg persze meglehetős mennyiségű gyufaporból, aztán jól a földhöz vágja (nu persze, sréhen), és így robbanáskor a csavarok jó magasra felrepülnek. Tessék vigyázni, a csavarokat össze kell spárgázni, különben szétrepülnek, és nem könnyű olyanokat szerezni! Én a házunk melletti teherautó-javító műhely portásától kaptam, cserébe hegedülnöm kellett neki, amikor jöttem hazafelé az idegbeteg hegedűtanáromtól.)

Szóval, mint mondtam anyánkkal nem lehetett vitatkozni. Már érettségire készültem, és még a templomba is vittem magammal az innen-onnan összeszedett magyar meg történelem tételeket. Merthogy ugyebár templomba jártunk, katolikus (!) templomba, minden vasárnap, a kilenc órás misére. (Aztán amikor jó idő volt, akkor a mise után mentünk kirándulni a budai hegyekbe.) Bizony ám, én még bérmálkoztam is! No szóval, ebben a misén való tétel-olvasgatásban volt egy kis ellenkezés, meg fölvágás, meg mindenféle tinédzser dolog, de hát anyám egy szót se szólt ellene. Aztán (talán május vége felé) egy vasárnap reggel tájt (szóval mise előtt) ment keresztül a kisszobán, én meg odamentem hozzá, és azt mondtam neki, hogy „azt hiszem én már nem vagyok vallásos...”. „Jól van, a te dolgod. Akkor ma nem is jössz már templomba.”, mondta, és már ment is tovább. Többet ez szóba se került, pedig szívesen beszélgettem volna vele erről, de hát részéről a dolog le volt zárva.

Hát igen, anyuval beszélgetni se volt könnyű. Néha azért elmesélt egy-két dolgot. Például a mamája rákos volt több mint tíz éven keresztül. Hát én nem tudom, hogy ez lehetséges-e, de mindenesetre az a gyönyörű ifjú nő, akiről a kép még Németországban készült, a Visegrádi utcai ház folyosóján már igencsak rosszul nézett ki (bár az is igaz, hogy közben eltelt vagy harmincöt év...). Szóval 1945 őszén, miután végigcsinálták a fiatal anyám mindenfelé való dugdosását az orosz katonák elől (például volt együtt guggolásuk az ablakpárkány alatt, merthogy a folyosón az egyik kedves szomszéd bíztatta az orosz katonát, hogy itthon kell lenniük, de az aztán megelégedett azzal, belőtt az ablakon, ezzel nekem nagyon érdekes feladatot szerezve, ugyanis a pisztolygolyónak a padlóból való kioperálását, vagy az is izgalmas lehetett, amikor anyut a Boci néni tót mamája eldugta az ágyukban a visszahajtott dunyha alá, és szépen elmagyarázta az orosz katonának, hogy hát láthatja itt aztán semmiféle fiatal lány nem található.), szóval a mindenféle izgalmak után a nagyanyám egyre pocsékabbul lett, így anyám napközben az Ulrichéknál dolgozott, éjszaka pedig az anyját ápolgatta, úgyhogy amikor az egyik estefelé a nagymama úgy érdekességképpen mondta neki, hogy a lábujjától kezdve fokozatosan hogy veszíti el az érzékelést, már igencsak fáradt volt. Azt még végigkövette ébren, ahogy az érzékvesztés szépen fölfelé haladt, hanem aztán amikor eljutva a szívéhez, befejezte földi létét, anyám bizony úgy elaludt, hogy csak délelőtt tízkor ébredt.

Hát igen, tulajdonképpen végigszolgálta az egész családot. Annak, hogy az ő jó kis nulla-RH-negatív vércsoportja összeveszett apám A-RH-pozitív vérével, amikor az én vérem is RH-pozitív lett, szóval annak a szintén RH-pozitív öcsém itta meg a levét, merthogy az RH-összeférhetetlenség (akkortájt még kezelhetetlensége) miatt öcsémnek az apánktól megörökölt rossz szeme így kapott még egy oldalba rúgást, és az aztán anyánknak tartós elfoglaltságot biztosított…

Az egész azzal kezdődött, hogy mivel a német rokonok jóvoltából lehetővé tett müncheni szakorvosi vizsgálat megállapította a szemidegsorvadást, és csak a folyamatot lassítani tudó kenőcsöt tudtak felírni, így az öcsémet általános iskolaként a bentlakásos csepeli Gyöngénlátók Intézetébe kellett íratni (csak hétvégeken lehetett hazavinni), ahol tanító nénije, a kedves Sári néni, közölte anyánkkal, hogy hát a Csabit inkább a Vakok Intézetébe kellene küldeni (pedig akkor még egész jól látott!), és hogy őneki (a Sári néninek!) ezt bizony kötelessége lenne kezdeményeznie. Hát igen. Ja, meg hallotta, hogy nekünk vannak valami nyugat-német rokonaink, és ők (a férjével) meg olyan régóta szeretnének egy autót, szóval, ha esetleg tudna szerezni... Természetesen megfizetnék! Nu, hát a német rokonok (a hajdani kirchenbolandeni szép nagy, vízvezetékes (!) emeletes házzal (fénykép van róla!) rendelkező üveges mester kinti leszármazottjai) küldtek is egy Opel Caravan autót. Hát az valami nagyon szép volt! És egy egész napig a miénk volt! Sári-néniék ugyanis egy próba útra elvittek minket valahová Pest környékére. A hátsó ülésen ültem, és arra gondoltam, hogy gonosz egy boszorkány ugyan ez a Sári néni, no de nélküle most nem tudnék egy ilyen gyönyörű autó hátsó ülésén úri módon elterpeszkedni, úgyhogy jól el is terpeszkedtem (volt hely, Sári-néniék ültek elöl, a férje vezetett, mi meg anyuval hátul (Csabi az intézetben lakott, apu meg biztosítóskodott Cegléden)). No a kapott pénz (volt vagy húszezer forint!) nem ment kárba, abból költöztünk Angyalföldről Zuglóba!

Hát szóval a Vakodát ecsém megúszta, sőt utána még a Kölcsey Gimnáziumot is végigcsinálta vele anyánk. No, ez se volt semmi. A könyveket ugyanis felolvasta, ecsém meg jórészt végigaludta... Kivéve a matekot, mert a négy év matek könyveit anyánk szép nagy rosttollas betűkkel A4-es méretű vastag fedelű (szintén Németországból importált!) füzetekbe bemásolta. (Drága dolog volt ám akkoriban a rosttoll, meg nem is tartott sokáig egy darab...!) Hát ezeket a könyv-füzeteket aztán a Gyöngénlátók Intézetének ajándékozta anyánk, a sikeres érettségi után. (Ott aztán a marha tanarak ahelyett, hogy lefénymásolták volna, kiadták a diákoknak, akik aztán néhány év alatt felmorzsolták...)

Így meg lett öcsémnek az érettségije, hanem aztán most mit csináljon?

(Folytatjuk)

NAPTÁR

Május 21.	**csütörtök**	**Ijjár 27.**	**Jajm kippur kóton**
Május 22.	**péntek**	**Ijjár 28.**	**Gyertyagyújtás: 8.05**
Május 23.	**szombat**	**Ijjár 29.**	**Szombat kimenetele: 9.23**
Újholdhirdetés			
Május 24.	**vasárnap**	**Sziván 1.**	**Újhold**
Május 28.	**csütörtök**	**Sziván 5.**	**Erev sovuajsz**
Május 29.	**péntek**	**Sziván 6.**	**Sovuajsz 1.**
Május 30.	**szombat**	**Sziván 7.**	**Sovuajsz 2. MÁZKIR**

Szombat és az ünnep kimenetele: 9.32

Sacks: a nevetés megszabadít a félelemtől

Lord Jonathan Sacks egykori brit ortodox főrabbi a világ egyik legismertebb, legnépszerűbb vallási vezetője. Ő is közzétette gondolatait a koronavírusról, szerinte meg kell fejtenünk az első zsidónak született gyermek, a bibliai Izsák titkát, akinek nagyon nehéz volt az élete, mégis a nevetésről kapta a nevét. Sacks azt reméli, képesek leszünk felhívásként, felszólításként érteni a vírust. Kivonatoltuk üzenetét.

Lord Jonathan Sacks *Fotó: rabbisacks.org*

Londoni otthonomba bezárva szólok hozzátok (*a rabbi 70-es évei első felében jár – a szerk.*). Mindenekelőtt szeretném kifejezni a hálámat mindazoknak, akik a frontvonalban harcolnak a vírussal. Az orvosoknak, az ápolóknak, a segédszemélyzetnek, a tanároknak, azoknak, akik megtöltik a boltok és a patikák polcait. Rengeteg hős él körülöttünk, vegyük észre őket.

Nem tudom, veletek mi a helyzet, de számomra ez az időszak nagyon szorongató. A világ egy láthatatlan ellenséggel háborúzik, és nagyon sokan félnek, mert nem tudni, mit hoz a jövő. Ha te is félsz, én megértelek, jó társaságba kerültél. De közben fantasztikus dolgok történnek. A zsidó közösségek mindenhol a világon megtalálták, elérték azokat, akik magányosak, veszélyeztetettek, segítségre szorulnak.

Nem tudom, észrevettétek-e, menynyi humoros reakció született arra, ami körülöttünk, velünk történik. A humor mélyen és egyetemesen emberi. A zsidó közösségben ilyenkor születő viccek mégis egészen sajátosak, nagyon szórakoztatóak. Figyeljetek rájuk!

A vírushelyzettel kapcsolatos viccek végre megértettek velem valamit a Tórából, amit soha nem értettem. Az Örökkévaló ragaszkodott ahhoz, hogy az első zsidónak született gyermek neve *Izsák* legyen, ami azt jelenti: nevetni fog. Mindig elcsodálkoztam azon, vajon min nevethetett Izsák tulajdonképpen. Rögtön a születése szétzilálta a családot, amelybe érkezett, és végső soron *Hágár* és *Izmáel* elzavarásához vezetett. Aztán jött a megkötözésének traumája (amikor *kis híján feláldozta őt Ábrahám – a szerk.*). És még aztán idős korában elárulta őt a fia, *Jákob,* amikor szeretett gyermekét, *Ézsaut* meg akarta áldani.

Mégis min mulatott olyan remekül Izsák ebben az életben? És most hirtelen megértettem, hogy a neve, ez a szó nemcsak neki volt szánva, hanem az egész zsidó népnek. Itt vagyunk egy olyan egészségügyi válság közepén, amelynél nem volt súlyosabb az elmúlt évszázadban. És a zsidók – nem kizárólag, de különösképpen a zsidók – segítenek nevetni rajta. És amin nevetni tudunk, azt lesz erőnk túlélni. Az nem tart többé félelemben minket. Szóval kérlek benneteket, nézzétek meg és osszátok meg a Facebookon és minden közösségi médiacsatornán az összes viccet, ami elétek kerül, mert megerősítik, ellenállóbbá teszik a szellemet.

A barátom, **Lionel Rosenfeld** rabbi hétköznapokon sokat bajlódik a minjánnal (bizonyos imákat csak 10 felnőtt zsidó ember jelenlétében lehet mondani). Az egyik reggel kétezren gyűltek most össze a reggeli imára Zoomon vagy WhatsAppon vagy valami effélén. A válság a legnagyobb méretű minjánt eredményezte, amely valaha is összegyűlt hétköznap reggel a – persze virtuális – zsinagógában. És úgy képzelem, hasonlóképpen van ez most mindenhol a világon.

A Vájikra hetiszakasz első szava – amelyről a most olvasott könyv a nevét kapta – a tóratekercsekben úgy áll, hogy a legutolsó betűje, az álef nagyon apró. Így vájikárnak is olvasható. A Vájikra azt jelenti: hívta – mármint az Örökkévaló *Mózest* –, a vájikár pedig azt: történt vele.

Mi a különbség a hívás, szólítás és aközött, hogy valami csak úgy megesik? Csak egy álef és az álef néma betű.

Az, ami történik a világban, velünk, általában, egyfelől puszta véletlen. Egyfelől. Ennek a járványnak az esetében egy vírusmutáció fejlődött ki, véletlenül átkerült az emberre, szétterjedt, és most a fél világot megbénította.

Ez puszta véletlen, de meghallhatjuk benne a halk elhívást, felszólítást elzártságunk magányában, Isten halk szólítását.

Néha a nehéz idők a szellemi emelkedés időszakának mutatkoznak. Közben nem így érezzük, de visszatekintve ilyennek mutatkoznak. Azt, amit ezekben az időkben tudunk tenni, azt a jótettet sosem felejtik el.

Azt hiszem, érdemes elgondolkozni ezekben az időkben azon, hogyan hallhatnánk meg Isten minket szólító halk hangját, hogy megerősítsen minket, és mi erőt adhassunk másoknak, mert az Örökkévaló nemcsak Mózes tanítónkat hívta, de szólít mindig mindannyiunkat.

Halljuk meg az Ő hangját, és hallja meg Ő is a mi imánkat. Kérünk, vess véget ennek a szörnyű időszaknak, és küldj teljes gyógyulást néped és a világ minden betegének. És add meg nekünk, hogy visszatérhessünk az életbe.

Legyetek jól!

Beleléptünk

Öninterjú

– Rabbi úr! Ha kutyaéba, szerencsénk lesz a régi mondás szerint!

– Ugyan! Csak nem gondolja, hogy erről akarok értekezni!

– Hát akkor mibe léptünk bele?

– Miniszterelnökünk két mondását idézem: ki kell lépnünk a komfortzónánkból, a régi meg már nem jön vissza – vírus után! Azaz belép(t)ünk egy újba!

– Hát ez elég ciki! Az évtizedek alatt megszokott dolgok után egy új komfort, bocs, „komfortzónát” kell kialakítanunk!

– Megkönnyítette volna az átmenetet, ha vakcina híján legalább az Andaxint nem szüntették volna meg!

– Hogy lehet valaki ennyire pesszimista? Rabbi úr emlékezhet még a 40-es évek nagy slágerére: Alles geht einmal vorbei – minden elmúlik egyszer, énekelte a nagy Marlene Dietrich, aki nem tehetett róla, hogy a nácik katonadalt csináltak belőle! Persze hogy ez a járvány is elmúlik, csak kérdés, hogy velünk vagy nélkülünk!

– Velünk!!!

– Honnan ez a kincstári optimizmusa?

– Mert a remény hal meg utoljára!

– És?

– Tegnap magyarosítottam a nevem Lefkovitsról Reményre!

Kardos Péter

Karanténból karanténba

1.

Jó néhány hete a lakosság egészének megváltozott az élete, a napi ritmusa. Van, aki viszonylag könnyedén veszi a bezártságot, esetleg otthonról dolgozik, a többség azonban pokoli nehézségeken megy keresztül. Egyetlen kérdést tettem fel olyan embereknek, akik jelentős részét olvasóink vagy személyesen, vagy hallomásból ismernek. Arra voltam kíváncsi, hogy csak elvett a járvány, vagy adott is valamit. Az alábbiakban olvashatók a válaszok, melyek nagyon is emberközeliek.

Gábor György vallástörténész

Nincs olyan pillanata az ember életének, amely egyszerre ne adna és ne venne el valamit (ha mást nem, perceket, órákat, napokat) az életünkből. A történelem értelme, hogy megtudd, mire volt képes az ember a múltban, s ebből következtethetsz arra, hogy amit valaha megtett a múltban, azt képes lehetőség szerint, potenciálisan, bármikor megtenni a jövőben is. Nekem – miként sokunknak – most volt alkalmam szembesülni azzal, amivel eddigi életem során még sosem: a teljes magányban eltöltött bezártság heteivel, hónapjaival. Tapasztalatnak jó volt, mert látom, hogy mire képes (vagy mire nem képes) ebben a helyzetben az egyik politikai hatalom, s mire képes (vagy nem képes) a másik politikai hatalom; látom, hogy mire képes az egyik embertársam, s mire képes a másik. S megtapasztalhattam, hogy mire vagyok képes én, s mire nem. Összességében semmivel sem látom sötétebbnek a világot és a valóságból fakadó lehetőségeinket, mint ahogy a járvány előtt láttam. Igaz, semmivel sem látom reménytelibbnek az elkövetkezendő világot annál, amennyire reménytelennek tűnt már a járvány előtti időszakban.

Spánn Gábor újságíró

Mind újságírói, mind olvasói tapasztalatom szerint egy körkérdésre mindig a legjobb válasz az első gondolat (ha van). Nekem van.

Elvett és adott is. Elvette pl. a tragikus tűzben leégett, mára ékszerdoboz szépségű zsinagógámban a hittestvérekkel való együttimádkozás örömét. Közben természetesen az értékes infókat arról, melyik hittestvérünk evett a múlt héten disznótorost vendéglőben. A legfájóbb: elvette a pesszáchkor való együttlét lélekjavító feltöltődését.

Adott is: hogy mást ne mondjak, a „gettólét” oldására éjjel-nappal bekapcsolt tévémmel kapcsolatos nézői szokásaimat is megváltoztatta. Amióta egyes híradókban élő közvetítést adnak az Operatív Törzsfőnökök sajtótájékoztatójáról, soha többet nem kapcsolok át olyan csatornára, ahol stand up comedyt közvetítenek…

Gáljuli

160 éve született

Herzl megint nem tévedett: idén mi is az erkélyen ünnepeltük jom háácmáutot

…és ideje van a nevetésnek

A zsidó gimnázium zeneigazgatója így szól a növendékekhez:

– Gyerekek, ma ünnepeljük Mozart születésnapját. Kegyeletből a mai napon nem játsszuk el egyetlen darabját sem.

***

– Nem megy a boltom, rabbi – panaszkodik Grün. – Velem szemben van Kohn boltja, az meg ragyogóan megy. Mi lehet ennek az oka?

– Az, hogy Kohn csak a saját boltjával törődik, arra figyel. Te meg egyszerre figyeled a magad boltját meg Kohnét. A kettő viszont sok neked, ezért nem boldogulsz.

***

Kohnhoz kiküldik a végrehajtót, aki mindenáron pénzt akar kicsikarni tőle. Sokáig küzdenek egymással. Kohn végül felcsattan:

– Mit erőszakoskodik? Örüljön, hogy nem tudok fizetni! Ha mindenki fizetne magának, elvesztené az állását!

SPÁNN GÁBOR

Üzenet a félőknek

Állítom, hogy ez a vírus okozta gettólét teremt néha érdekes élethelyzeteket. Kezdjük előbb a szomorúbbal.

Évtizedek óta először fordult elő idén, hogy a peszáchi ünnepet lezáró Mázkir imákat itthonról feleségemmel kettesben mondtam el. Azt is bevallom, hogy elkövettem egy bűnt is: halottaim nevének felsorolása után egymagamban mondtam kádist. Remélem, a Teremtő ezt a bűnömet sem írja hozzá az égi számlámhoz. Már csak azért sem, mert nem hiszem, hogy van azon még szabad hely…

Könnyeivel küzdő feleségemnek annyit mondtam: törődj bele, asszony, hogy nálunk most már van home office és home synagogue.

Állítom, hogy ez a vírus okozta gettólét teremt néha érdekes élethelyzeteket.

Valamelyik délelőtt, élve a lehetőséggel, a Tajgetosz-szökevényeknek engedélyezett időben kimentünk a feleségemmel autóval a piacra. Természetesen a második saroknál lemeszelt a rendőr. Benézett a kocsiba, és már ráncolta is a rangjelzését, asszonykámra nézve. Büszke vagyok arra, hogy jó napján tőle még a buszon is jegyet kér az ellenőr.

Aztán a rendőr rám nézett, és a töméntelen mennyiségű eszével, amennyi neki van, rájött, hogy itt kikkel áll szemben. A szabály az szabály, végigcsinálta velünk a rítust.

– Hova utaznak, kérem, és milyen ügyben?

Mivel én vagyok a férfi, én válaszoltam neki:

– Biztos úr! Nyugdíjasok vagyunk, és bevásárolni megyünk a piacra – mondtam, és a nyomaték kedvéért ráböktem a hátsó ülésen terpeszkedő klasszikus fonott kosárra. Tudják, ez olyan kosár, mint amire Lédererné azt felelte: abban van a Kodelkának keze-lába.

A közeg megértően bólintott, és még ellátott a gyorstalpaló tanfolyammal:

– Aztán legyenek óvatosak! Tessék betartani, hogy másik személytől legalább két méterre legyenek.

Én a helyzetet oldandó, azt feleltem:

– Tudja, tábornok úr, 40 évvel ezelőtt, amikor elvettem e gépkocsi vezetőjét, azt mondta nekem, hogy az esküvőnk napjától ha egy nőszemélyhez két méternél közelebb kerülök, leszakítja a tökéletes arcbőrömet.

Na ezt már rendőr sem bírta mosoly nélkül, és kacsintott, mint Kádár a létezettben…

– De ugye mára feloldotta?

– Csak annyiban – feleltem –, hogy én önként kijelentem, hogy hozzám egész közel jöhet egy nő, a fő, hogy ápolónő legyen.

Állítom, hogy ez a vírus okozta gettólét teremt néha érdekes élethelyzeteket.

A mi postásunk egy nyugdíj előtt álló, mackó jellegű, dörmögő hangú, csupa szív ember, akinek mindig van egy-két jó szava, érdeklődik a hogylétünkről, és főleg demokrata, neki csak feladó és címzett létezik. Tudja, hogy zsidók vagyunk az ajtón a mezüzéről, meg az én zsidó szervektől kapott küldeményeimről. Még arra is van gondja, hogy megkérdezi: mikor van a zsidóknál újév, és arra sok boldogságot kíván.

A napokban felém fordult, és így szólt:

– Hallja, szerkesztő úr! Érdekes szokásaik vannak maguknak.

– Ha a borravalóra gondol, már odaadtam.

– Nem, dehogy, nyugdíjasoktól én különben sem várok! De el kell mondanom, hogy néhány házzal odébb lakik egy zsidó család, szintén idős emberek, felnőtt fiuk évtizedek óta Németországban dolgozik. Nincs számítógépük, szerintem telefon is csak vonalas van, de postájuk az sok. Mikor legutóbb levelet hoztam a fiától elsőbbségivel, ketten együtt olvasták el még a jelenlétemben. A felesége szó nélkül sírva fakadt, és a Wolf úr benyúlt egy fiókba, elővett egy ollót, és belevágott a zakója hajtókájába. Gyönyörű új zakó volt, én először azt hittem, hogy megzakkant.

– Tudja, Józsi úr – feleltem neki –, nálunk, zsidóknál ha meghal egy közeli hozzátartozó, akkor a férfi szülő bevágja a zakóját, ez amolyan régi vallási előírás.

– Én is valami bajra gondoltam, mert kibukott belőlem a kérdés: Wolf úr kérem! Valakije meghalt?

Mire ő lassan, nehézkesen kibökte:

– Nem, hanem a fiam megnősült.

– Jaj, ez megkönnyebbülés! Már azt hittem, hogy megfertőződött.

Mire a címzett csak annyit mondott:

– Így is lehet fogalmazni…

Állítom, hogy ez a vírus okozta gettólét teremt néha érdekes élethelyzeteket…